

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

N 16.

6 NOV 2011

891.99

Մ-27

ար.

ԼԵԻՈՆ ՄԱՆՈՒԷԼԱՆ

ՆԿԱՐԻՉ ԹԱՇՃԵԱՆ

Դրամա 4 գործողութեամբ.

(Արտատպ. «ՄՈՒՐՃ» ամսագրից)

1961.

1961.

Թ Ի Փ Լ Ի Չ
ԱՐԱԳԱՏԻՊ Մ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆՅԻ
1903

24 JUN 2013

41954

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 4 сентября 1903 г.

5435
38

ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՋԻՆ

Մի նախասենեակ, որի ճակատի դուռը բացուում է դէպի ընդարձակ դահլիճ:

Վ Ր Ի Պ Ա Կ

Պէտք է տեղափոխել 20-րդ և 26-րդ հրեաները, զնել 20-րդը 26-րդի տեղ և 26-րդը 20-րդի տեղ:

(Ներկայացուած է առաջին անգամ Բազուի Հասարակական Ժողովարանի դահլիճում 1903 թ. մայիսի 8-ին եւ կրկնուած նոյն ամսի 11-ին «Հանրամատչելի Ժողովրդական Զուարճութիւնների» թատրոնում):

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԻՆՔ

- ՄԻՔԱՅԷԼ ԹԱՇՃԵԱՆ, նկարիչ.
- ՖԼՈՐԱ, նրա կինը.
- ԵՂԻՍԱԲԷԹ, նրա մայրը.
- ՎԱՀԱՆ, նրա եղբայրը.
- ԱՆՆԱ,
- ՎԱՐՍԵՆԻԿ, } նրա քոյրերը.
- ՍԱԹԵՆԻԿ,
- ՀՌԻՓՍԻՄԷ, Ֆլորայի մօտ ազգականուհին, կին-բժիշկ՝ նորաւարտ.
- ՄԱՆԱՍԵԱՆ, Երեսասարդ նկարիչ, Միքայէլի նախկին աշակերտը.
- ԲԺԻՇԿ, Միքայէլի լաւ ծանօթը.
- ԱԲԳԱՐ, Միքայէլի հօրեղբայրը, խոշոր առևտրական.
- ՊԱՐՈՆ Ն.
- ՏԻԿԻՆ Ն.
- ԹՂԹԱԿԻՑ.
- ԿԱՍՍԻՐ.
- ԱՅՅԵԼՈՒ.
- ՕՀԱՆՆԷՍ, Վահանի ծառան.
- Պարոն Ն.-ի գործակատարը:

րին) Հը՛, ինչպէս է գնում ձեր գործը:
 ԿԱՍ. Ե՛տա վատ:
 ԹՂԹ. Այո՛:
 ԿԱՍ. Սոսկալի անտարբերութիւն:
 ԹՂԹ. Ի՞նչ էք ասում:
 ԿԱՍ. Հաւատացէք:
 ԹՂԹ. Գիտէք ինչ: Ես կամենում եմ լրագրում մի յօդուած գրել թաշկանի պատկերների մասին:
 ԿԱՍ. Ինչո՞ւ այդքան ուշ:
 ԹՂԹ. Մենք լուր տուել ենք իր ժամանակին:
 ԿԱՍ. Այո՛, մի քանի տող լուրերի բաժնում... Բայց դուք կարդացիք այն յանդուգն բեղկեղկնաթի հայճոյանքը մեր նկարչի մասին: Թաշկանի պատկերները նա անուանում է «չալիերտական խճրճանք»:
 ԹՂԹ. Դա մի անպատկառ յօդուած է: Արժէ միթէ ուշադրութիւն դարձնել:

ԿԱՍ. Բայց տեսէք, որ գրանից յետոյ յաճախորդներին թիւր ինչքան նուազեց:

ԹՂԹ. Թաշճեանը, երևի, շատ տխրել է, հա:

ԿԱՍ. Այո, իհարկէ: Անել գրութեան մէջ է... Պարտքերի տակ ճնշուած, յուսահատ...

ԹՂԹ. Է՛հ, ցաւալի է, շատ ցաւալի:—Ես, յամենայն դէպս, մի յօգուած կը գրեմ:—Տ'անտութիւն: (Թղթակիցը գնում է: Դանժից զալիս է Միրայէլ Թաշճեանը, կասկիւրը նրան յանձնում է մի այցեւոր):

ՏԵՍԻՒ 3.

ՄԻՔԱՅԷԼ, ԿԱՍՍԻՐ.

ԿԱՍ. Ձեր հօրեղբորից:

ՄԻՔ. Իմ հօրեղբորից: (կարդում է) «Սիրելի Միքայէլ... Մինչև անգամ «սիրելի»: (Շարունակում է կարդալ) «Տուրցահանդէսը փակելու ժամանակ ես պիտի դամքեղ մօտ հարկաւոր գործով, ինձ կը սպասես:—Արդար Թաշճեան:—Հարկաւոր գործով—դարմանալի բան: Բայց ինչ գործ, ինչ առնչութիւն կարող է լինել իմ և նրա մէջ, մի նկարչի և մի առևտրականի մէջ: (Դանժիցի դրան մօտ երեւում են պարոն N. եւ տիկին N.)

ՏԵՍԻՒ 4.

ՄԻՔԱՅԷԼ, ՊԱՐՈՆ N., ՏԻԿԻՆ N., ԿԱՍՍԻՐ.

Պ. N. Տիկինը շատ հաւանել է ձեր մի պատկերը: Ինչպէս է անունը...

Տ. N. «Բնութեան գրկում»:

ՄԻՔ. Յաջող ընտրութիւն էք արել, տիկին: Դա իմ ամենալաւ պատկերներից մէկն է:

Տ. N. Հիանալի պատկեր է, հիանալի:

ՄԻՔ. (Գլխով շնորհակալութիւն է յայտնում):

Պ. N. Քանիտով կը տաք էդ պատկերը, որ առնենք:

ՄԻՔ. Գները նշանակուած են: Ձեր ընտրածն արժէ 1200 բուրլի:

Պ. N. Ա՛ (Ձարմացած նայում է կնոջը):

Տ. N. Օ՛ (Նոյնպէս զարմացած): Ի՞նչ էք ասում, պարոն: Նա այնքան էլ մեծ չէ. աւելի մեծերը կան:

ՄԻՔ. Խնդիրը մեծութիւնը չէ, տիկին:

Տ. N. Բայց և այնպէս շատ թանկ է:

ՄԻՔ. Ո՛չ, տիկին, նա աւելի արժէ: Բայց ես նկատի եմ ունեցել մի հանգամանք. մեր մարդիկ դեռ սովոր չեն մի գեղարուեստական գործ ըստ արժանւոյն գնահատել:

Պ. N. Երկու հարիւր մանէթով չէք տայ:

ՄԻՔ. Դուք ինձ ծանոթ էք անում:

Պ. N. Ինչո՞ւ, ես լաւ դիմ եմ տալիս:

ՄԻՔ. Ես սակարկութիւն չը գիտեմ:

Պ. N. Համաձայնեցէք, պարոն, համաձայնեցէք: Աւելի չ'արժէ:—Մի յիսուն էլ կ'աւելացնեմ:

ՄԻՔ. Դրանք աւելորդ խօսքեր են:

(Պարոն N. եւ տիկին N. խորհուրդ են անում. Միրայէլն էլ խօսում է կասկիւրի հետ):

Պ. N. Կինս է շատ հաւանել, թէ չէ ինձ մնար, խոստովանք լինի, ես բաց աչքով հարիւր մանէթ էլ չէի տայ մի պատկերի: Տանը էնքան ունինք որ... Ամեն մի պատից մի պատկեր է ծեփած: Բայց քանիտով առած լինինք լաւ է—10, 15, ամենաշատը 25 մանէթով. Աստուած վկայ, ոչ աւելի: Եւ հասարակ բաներ չ'իմանաք. բոլորն էլ մեծ-մեծ, ահա էս մեծութեան, գեղեցիկ, ոսկի շրջանակների մէջ... Հապա:

ՄԻՔ. Դրանք ուրեմն իւզաների պատկերներ չեն, այլ հասարակ օլէօգրաֆիաներ:

Պ. N. Էլ չեմ իմանում, թէ ինչ են ասում, միայն շատ սիրուն տեսարաններ են... Հա, հիմի ինչ-որ է, խօսքը ձերի մասին է: Վերջնական գինը ասացէք, որ մեր առևտուրը զըլուխ գայ:

ՄԻՔ. Վերջնական գինը ասուած է:

(Պարոն N. եւ տիկին N. կամացուկ խօսում են. նոյնպէս եւ Միրայէլը կասկիւրի հետ):

Պ. N. Երեք հարիւրով էլ չէք տալիս:

ՄԻՔ. Պարոն, ես ձեր մատի վրայ տեսնում եմ մի մատանի, որի միայն ակը, երևի, մի հազար արժէ:

Պ. N. Սրա ակը: Հա-հա-հա: Վախենում էք երկու հազար ասէք:

ՄԻՔ. Տեսնում էք, պարոն: Ձեզ համար ոչինչ բան է եղած անշուշտ մի երկու հազար բուրլի համարել ոսկերչի առաջ մի ադամանդի համար, որի վրայ մարդկային միայն ձեռքն է աշխատել. բայց ձեզ օտարոտի, մինչև իսկ ծեփաղելի է թւում, երբ նկարչը, իր արկարատե աշխատանքի փոխարէն, պահանջում է աւելի պակաս հատուցում և տալիս է ձեզ մի պատկեր, որի վրայ նա իր միտքը և սիրտն է դրել. որ, արժանիքը ա-

մենքը խոստովանում են, և որը կարող էր նոյնիսկ իշխանական ապարանքի չքեղ դարդարանքը լինել:

S. N. Շատ ափսոս, որ դուք ոչինչ չէք կամենում գիշանել:

ՄԻՔ. Տիկին, ևս մի ներկարար չեմ: Ես չեմ կարող ստորացնել իմ վրձինի նշանակութիւնը մինչ այդ աստիճան: Դուք մի այնպիսի գին էք առաջարկել, որ...

Պ. N. Ուրեմն չէք տալիս էլի:

ՄԻՔ. Անկարելի է:

S. N. (Իժգոհ) Գնանք, հարկաւոր չէ: (Վերցնում է ամուսնու թելը, և գնում են: Մտնում է այցելուն):

ՏԵՍԻԼ 5.

ՄԻՔԱՅԷԼ, ԱՅՅԵԼՈՒ, ԿԱՍՍԻՐ.

ԱՅՅ. Շնորհակալութիւնս եմ յայտնում այն մեծ զուարճութեան համար, որ ինձ պատճառեցին ձեր գեղեցիկ պատկերները: Մի քանիսն այնքան յաջողուած են, որ մարդ յափշտակուում է նայելիս:

ՄԻՔ. (Գլխով շնորհակալութիւն է յայտնում):

ԱՅՅ. Հաւատացէք, պարսն թաշտեան, որ եթէ ևս միջոց ունենայի, անպատճառ ձեռք կը բերէի ձեր պատկերներից գոնէ երկուսը—«Բնութեան գրկում» և «Մասիս»: Դրանք գեղարուեստական գլուխ-գործոցներ են:

ՄԻՔ. Ի՞նչ արած: Այդ էլ իմ բախտից: Ունեորը խնայում է, չ'ունեորը՝ անկարող:

ԱՅՅ. Սրտանց ցանկանում եմ յաջողութիւն:

(Գլուխ տալով դուրս է գալիս):

ՏԵՍԻԼ 6.

ՄԻՔԱՅԷԼ, ԿԱՍՍԻՐ.

ՄԻՔ. (Ժամացոյցին նայելով) Արդէն ժամանակ է ցուցահանդէսը փակելու: Դուք կարող էք այժմ գնալ տուն և հանգրգանալ:

ԿԱՍ. Ասաւոտեան դամ՝ բանալին վերցնեմ:

ՄԻՔ. Այո, անպատճառ: Կարող է պատահել, որ ևս առա-

ւումն ուչ վեր կենամ, որովհետև այս երեկոյ ես թատրոն պիտի գնամ:

ԿԱՍ. Շատ լաւ, ևս կը գամ:—Բարի գիշեր: (Գնում է):

ՏԵՍԻԼ 7.

ՄԻՔԱՅԷԼ (Մենակ).

Ամբողջ տարիներ անսպառ եռանդով տքնել, աշխատել, և վերջիվերջոյ—ահա հետեանքը: Դահլիճը դատարկ, և եթէ պատկերները լեզու ստանալին այնտեղ, ինչպիսի տրտունջ և բողբոջ պիտի բարձրանար իմ դէմ, թէ ում համար և ինչի համար ևս մեզ նկարել և շարեշար կախել պատերից... (Դրսից լուում է հագի ձայն): Հօրեղբայրս է: (Շտապում է դէպի դուռը, ուր երեւում է նրա հօրեղբայր Աբգարը):

ՏԵՍԻԼ 8.

ՄԻՔԱՅԷԼ, ԱԲԳԱՐ.

ԱԲԳ. Միջայէլ, բարիկուն:

ՄԻՔ. Բարև ձեզ, հօրեղբայրս: Նստեցէք: (Նստում են):

ԱԲԳ. Հը', ինչ դրութեան մէջ է գործդ. բանուկ է:

ՄԻՔ. Ո՛չ, ևս շատ դժգոհ եմ:

ԱԲԳ. Մարդիկ գնում-գալին են:

ՄԻՔ. Շատ սակաւ:

ԱԲԳ. Բան-ման ծախել ևս:

ՄԻՔ. Մի քանի մանր էսկիզներ:

ԱԲԳ. Ծախող կը հանես:

ՄԻՔ. Ամենեին:

ԱԲԳ. Յետոյ:

ՄԻՔ. Էլ ինչ յետոյ: Մեծ անյաջողութեան հանդիպեցի:

ԱԲԳ. Լսել եմ, յսել եմ: (Կարճատես լուռիւն. ժպտաղէմ դուրս թափահարում է): Միջայէլ, իմ խօսքը կաաարուում է թէ ոչ:

ՄԻՔ. Ի՞նչ խօսք:

ԱԲԳ. Ես քեզ չէի ասում մի ժամանակ, որ քո ընտրած արհեստը քեզ հաց չի տայ, քաղցած-ծարաւ կը թողնի: Հիմա ինչ կ'ասես:

ՄԻՔ. Նոյնը, ինչ որ առաջ: Ես չեմ գղջում, որ նկարչութիւն եմ սովորել: Ես սիրում եմ գեղարուեստը և ամբողջովին

նրան եւմ պատկանում: Չը նայած, որ շատ նեղ օրեր եւմ քաշել, շատ տանջուել և չարչարուել եւմ, բայց այնուամենայնիւ իմ սէրը այժմ նոյնքան վառ է իմ մէջ, որքան առաջ, և իմ միակ մխիթարութիւնը գտնում եւմ դարձեալ իմ ստեղծագործական աշխատանքի մէջ:

Ա.Բ.Գ. Շատ գեղեցիկ: Բայց թնղ ես մի հարց տամ: Իսկ կենդ, մայրդ, քոյրերդ, միով բանիւ, ընտանիքդ—նոյնպէս մխիթարութիւն են գտնում քո այդ, ինչպէս ասացիր, ստեղծագործական աշխատանքի մէջ: (Առեթիւն:) Տեսնում եւմ, որ դժուարանում ես պատասխանել: Ոչինչ: Ես կը պատասխանեմ քո փոխարէն: Ո՛չ, նրանք մխիթարութիւն չեն գտնում դրա մէջ, որովհետեւ նրանք պահանջում են քեզինից մարդավայել կեանք, իսկ դու գատապարտում ես նրանց աղքատութեան և զրկանքների:

Մ.Ի.Ք. Իւրաքանչիւր որ հետեւում է իր ներքին հակումներին և ընդունակութեանց: Ես էլ գնում եւմ այն ճանապարհով, որով մղում է ինձ իմ կոչումը:

Ա.Բ.Գ. Ի՞նչ ասել է «կոչում», ի՞նչ ասել է «հակումներ»: Դրանք գատարկ խօսքեր են, եղբայր: Մարդ պէտք է յարմարուի կեանքի պահանջներին, և ինչ բանի մէջ օգուտ չը կայ, նրբանից հեռու պէտք է փախչել:

Մ.Ի.Ք. Ուրեմն ի՞նչ է մնում, որ ես անեմ, ձեր կարծիքով:

Ա.Բ.Գ. Իմ կարծիքով, միայն մի հատ ելք կայ քո առաջ:

Մ.Ի.Ք. Այսինքն:

Ա.Բ.Գ. Թողնել արհեստդ և մանել ծառայութեան:

Մ.Ի.Ք. (Վրդովուած) Հօրեղբայրս...

Ա.Բ.Գ. Ինչո՞ւ այդպէս վրդովուեցիր:

Մ.Ի.Ք. Մտածեցէք, թէ ինչ էք ասում ինձ:

Ա.Բ.Գ. Ես այս ասում եւմ, իբրև սրտացաւ հօրեղբայր:

Մ.Ի.Ք. Դուք զարհուրելի բան էք առաջարկում:

Ա.Բ.Գ. Այդպէս թուում է այժմ, յետոյ դու ինքդ էլ ուրախ կը լինիս:

Մ.Ի.Ք. Ուրախ կը լինիմ: Երբէք, հօրեղբայրս, երբէք: Ես իմ մանկութեան օրերից սկսած՝ զգում էի իմ մէջ անդիմադրելի սէր և հակում դէպի ստեղծագործական մտորումները: Այդ սէրը գնալով աւելի և աւելի զարգացաւ իմ մէջ, կլանեց ինձ: Եւ այնուհետեւ ես իմ մէջ անդադար յսում եւմ մի ձայն, որ ասում է. «Դու մի գեղարուեստագէտ ես—հաւատարիմ ծառայիր քո կոչման, սովորցրու և մարդկանց սիրել այն ամենը, ինչ որ բարձր է առօրեայ կեանքից»: Եւ ես՝ անսալով այդ ձայնին, գրնում եւմ իմ ընտրած ճանապարհով: Բայց ահա բոլորովին ա-

նակնկալ եկել և կանգնել էք իմ ճանապարհի վրայ և ասում էք ինձ. «Ձգիր այդ բոլորը», որ ասել է թէ՛ «մեռցրու սէրդ և հանդցրու ներսիդ կայծը»:

Ա.Բ.Գ. Մեքայէլ, սիրելիս, ես հօ քո թշնամին չեմ: Ես միայն քո բարին եւմ ցանկանում, ուրիշ ոչինչ: Իմ իղձն այն է, որ թէ դու, թէ քո ընտանիքը բախտաւոր լինիք, լաւ ապրէք: Այդ է իմ ուղածը: Եւ դրա համար ահա ինչ եւմ առաջարկում քեզ. լաւ լսիր: Գիտես ինչ: Իմ առևտրական տան գրասենեակում ինձ հարկաւոր է մի լաւ կորրեսպոնդենտ, որ լեզուներ իմանայ: Դու, փառք Ասածու, լեզուներ գիտես և շատ լաւ կարող ես կատարել այդ պաշտօնը, և քո ծառայութիւնը օգտակար կը լինի թէ ինձ համար և թէ մանաւանդ քեզ համար: Հիմա մտածիր և ասա. լաւ բան չեմ առաջարկում:

Մ.Ի.Ք. (Վրուխը բացասաբար թափահարելով) Ո՛չ, հօրեղբայրս:

Ա.Բ.Գ. Չը կարծես, որ գործը շատ ծանր կը լինի: Ազատ ժամեր դու միշտ կ'ունենաս: Իզուր մի տատանուիր, վճռիր: Չես զղջայ, եթէ ընդունես:

Մ.Ի.Ք. Երբէք...

Ա.Բ.Գ. Ես քեզ լաւ ոտձիկ կը նշանակեմ: Գոհ կը մնաս, Մեքայէլ: Ապահով, մշտական տեղ է:

Մ.Ի.Ք. Հօրեղբայրս, ես կը մեռնեմ՝ վրձինը ձեռիս: Այս լաւ իմացէք:

Ա.Բ.Գ. Ազատ ժամանակդ զարձեալ կարող ես պարտապել քո արհեստով:

Մ.Ի.Ք. Ես չեմ կարող ընդունել ձեր առաջարկը, հասկացէք վերջապէս, հօրեղբայրս: Դա անկարելի, անհնարին բան է: Երևակայեցէք, թէ ինչ անտանելի դրութիւն կը ստեղծուի ինձ համար, օրինակ, հէնց այն ժամին, երբ ես գրասենեակում պարապելիս լինիմ, և այդ բողբոջին յանկարծ մի նոր նիւթ, մի գեղեցիկ սիւժետ լուսաւորի ինձ, կլանի ուշք ու միտքս, ես սկսեմ ոգևորուել, և ցանկութիւն գայ իսկոյն եթէ ձեռս առնել վրձինը և կտաւի վրայ իրագործել ինձ յափշտակած դադափարը... Այն ինչ, կարող է պատահել, որ նոյն այդ ժամին իմ պաշտօնական անյետաձգելի գործը պահանջում է, որ ես կաշկանդուած մնամ գրասեղանի մօտ և անյապաղ պւարտեմ: Դա կը նշանակէ—երկու կրակի մէջ խորովուել:

Ա.Բ.Գ. Ես զարմանում եմ...

Մ.Ի.Ք. Իրաւունք ունիք: Մենք իրար չենք կարող հասկանալ:

Ա.Բ.Գ. (Վեր կենալով) Դու գիտես, եղբայր: Ես քեզ չեմ զօրում: Իմ այստեղ գալու նպատակն էր մի բարութիւն անել

իմ հանգուցեալ եղբոր որդուն: Բայց իզուր: Բարութիւնս բանի տեղ չ'անցաւ: Բարով մնաս: (Գնում է:)

ՏԵՍԻԼ 9.

ՄԻՔԱՅԷԼ (Մենակ).

Ի՞նչ անհասկացողութիւն և արհամարհանք դէպի գեղարուեստը: Չը հետաքրքրուեց մինչև անգամ անցնել այն կողմ և մի աչք ձգել պատկերների վրայ: (Մտնում է Ֆլորանս)

ՏԵՍԻԼ 10.

ՄԻՔԱՅԷԼ, ՖԼՈՐԱ.

Ֆլ. Միքայէլ, թատրոն գնում ենք թէ ոչ:

Միք. Կ'երթանք:—Այս բոպէիս գիտես ով էր այստեղ, Ֆլորա:

Ֆլ. Ո՞վ:

Միք. Իմ հօրեղբայր Աբգարը:

Ֆլ. Ես նրան տեսայ. բարեկեց և անցաւ: Ինչի համար էր եկել:

Միք. (գոծիծաղ) Կարծող ևս երեակայել, Ֆլորա, թէ նա ի՞նչ էր ինձ առաջարկում:

Ֆլ. Ի՞նչ:

Միք. Հն-հն-հն:—Առաջարկում էր ինձ ձգել արուեստս և մտնել իր մօտ ծառայութեան:

Ֆլ. (Ուրախ) Իր մօտ ծառայութեան: Ուղիղ ևս ասում, Միքայէլ:

Միք. Ա՛, ինչպէս ուրախացաւ: Աչքերը փայլեցին:

Ֆլ. Իսկ ի՞նչ պաշտօն էր առաջարկում:

Միք. Լինել կորրեսպոնդենտ:

Ֆլ. Դա քեզ յարմար պաշտօն է, Միքայէլ:

Միք. Ի՞նչ, յարմար պաշտօն:

Ֆլ. Իհարկէ, շատ յարմար:—Իսկ ոտճիկը:

Միք. Խոտանում էր յաւ ոտճիկ:

Ֆլ. Ո՞րքան:

Միք. Այդ չ'ասաց:

Ֆլ. Յետոյ, ընդունեցիր:

Միք. Ես զաւում եմ, Ֆլորա, որ դու ուրախանում ես:

Ֆլ. Ի՞նչ, ուրեմն չես ընդունել:

Միք. (Խիստ) Ես նրան բացէիքաց մերժեցի:

Ֆլ. Մերժեցիր: Ահա՛ս...

Միք. Հապա ի՞նչ, Ուրեմն ընդունէի:

Ֆլ. Իհարկէ, ընդունէիր: Տէր Աստուած, բախան իր ստով զալիս է դուռը ձեռում, և դու քչում ես քեզանից:

Միք. Եւ դու այդ լուրջ ես ասում, Ֆլորա: Ուրախ կը լինէիր, եթէ ես...

Ֆլ. Ուրախ կը լինէի թէ խօսք է: Դա մի երջանկութիւն կը լինէր մեզ համար: Կ'ազատուէինք վերջապէս այն բոլոր նեղութիւններէ, որ մենք կրում ենք չքաւորութեան պատճառով, մենք էլ օր կը տեսնէինք, կեանք կը վայելէինք, կարող էինք սուս ու տեղ սարքել, վայելուչ կերպով հագնուել, մարդամէջ երեւալ...

Միք. Ո՞վ գիտէ. գուցէ այդպէս իրօք ձեզ համար շատ լաւ կը լինի: Բայց ի՞նչ կը լինի իմ գրութիւնը—այդ է էնդիրը:

Ֆլ. Ի՞նչ էլ որ լինի, յամենայն դէպս այժմեան գրութիւնից ոչ աւելի վատ, որովհետեւ այս բոպէիս, ճշմարիտ, ի՞նչ է մեր վիճակը. համարեա ոչինչ չ'ունինք, ամեն բանից զուրկ, աղքատ... Իսկ հօրեղբորդ առաջարկութիւնը եթէ ընդունես, դա կը լինի մեզ համար—փրկութիւն:

Միք. Փրկութիւն... Յաւալի է լսել այդ բոլորը... Ուրեմն ձեր բախտաւորութիւնը կախուած է իմ անձնուրացութիւնից. ուրեմն դո՛ւ ևս, Ֆլորա, ցանկանում ես, որ ես կտորտեմ վրձիններս և դէն, ձգեմ, հանգցնեմ այն հօւրը, որ անգար վառում է իմ ներսը, մնալք բարեալ ասեմ ոգևորութեանս անդին ժամերին, մոռանամ ընտրեան ամբողջ պոէզիան, երագանքը—թողնեմ այս բոլորը և կեանքի ծովի խորքը նետուեմ... Ֆլորա, դու մյս ես կամենում արդեօք:

Ֆլ. Միթէ հօրեղբայրդ քո վասն է ցանկանում, որ նա...

Միք. Հօրեղբորս համար, այո՛, շատ դիւրին բան էր, դուցէ և իր սեփական օգտի համար, անխիղճ ստոնասրտութեամբ խորհուրդ տալ, որ ես ձգեմ ամեն ինչ և մտնեմ իր մօտ ծառայութեան: Դրա պէս մարդկանց համար ի՞նչ բան է գեղարուեստը: Գեղարուեստի տուած բարձր գուարձութիւնները դրանց օտար են: Դրանց մէջ գերակշռում է հոգեղէնը, նիւթականը, ոչինչ վերացական, ոչինչ հոգեոր և վաւեր: Դրանց սիրտը կարծր է, հակումները գոհակական, ազնիւր և վեհը դրանց չէ յափըշտակում. ոսկի հորթի մոլեռանդ երկրպագուներ են դրանք, դրանք բոլորն այդպէս են: Բայց դու, Ֆլորա, ասա՛, քեզ ի՞նչ պատահեց, որ այդպէս փոխուեցիր: Ես վաղուց է նկատում եմ

քո մէջ մի տեսակ սառնութիւն դէպ իմ պարապմունքը, մինչև անգամ, եթէ կ'ուզես, մի տեսակ հեղնութիւն, որ հազիւ կարողանում ես քողարկել... Ասան, այդ ինչիցն է արդեօք:

ՅՆ. Այդ շատ բնական է և հասկանալի: Ի՞նչպէս կարող ենք մենք չը սասչել, մինչև իսկ չ'ատել այն պարապմունքը, այն արուեստը, որի պատճառով մենք այնքան զրկանք և նեղութիւններ ենք կրել և կրում ենք...

ՄԻՔ. Յլնրա, Յլնրա, չէ որ հէնց նոյն այդ արուեստի շնորհիւ էր, որ մենք ճանաչեցինք իրար և իրար սիրեցինք... Յիշում ես արդեօք մայիսի այն գեղեցիկ առաւօտը, երբ դու և ընկերհուիդ, երկուսդ էլ մատղաչ, ծաղկափթիթ հասակում անտառային թռչունների պէս, ուրախ և աշխոյժ եկաք իմ պատկերահանդէսը: Դու սքանչելի էիր, զրաւիչ, թարմ, ինչպէս գարնան առաջին վարդը, որ բացւում է արշալուսի հետ: Քեզ տեսայ թէ չէ, մի ակնթարթում, կարծես ելեկտրական զօրութեամբ, սիրոյ կայծ վառուեց իմ մէջ, և ես կլանուեցի քեզանով... Մինչ դու հիացած և ակնդէտ նայում էիր պատկերներին, ես քեզնով էի զմայլուած, չէի համարձակւում աչքս թեքել քեզանից: Ահա այդ ժամանակ ջերմ համակրութեամբ լցուած սեր հայեազգեները իրար հանդիպեցին, մենք իրար հասկացանք և անխօս ու անձայն սիրոյ ուխտ կապեցինք իրար հետ... Իսկ յետոյ, երբ դուք հրաժեշտ տուիք ինձ և կամենում էիք հեռանալ, ինչպիսի քաղցր, նազելի ժպտով դու ետ նայեցիր դէպի ինձ... Յլնրա, այդ րոպէին ինձ թւաց, որ դու մի երկնային էակ ես, օժտուած չընաշխարհիկ գեղեցկութեամբ, որ քեզ Աստուած է ուղարկել ինձ համար, որպէսզի իմ կեանքի անբաժան ընկերը լինիս, որպէսզի վեպթալուհու նման վառ պահես իմ մէջ սրբազան հուրը, երբ հանդէպ ուզենայ, որպէսզի իմ գործունէութեան փշոտ ասպարիզի վրայ, երբ վհատել սկսեմ, դու լինիս իմ հրեշտակ պահպանը... Եւ ես չը սխալուեցի: Արդարեւ, դու այդպէս էիր սկզբում, մեր ամուսնութեան առաջին տարիները: Սիրելով ինձ՝ դու սիրեցիր և իմ աշխատանքը, սկսեցիր սովորել իմ արուեստը և մինչև անգամ երազում էիր դառնալ երևելի նկարչուհի... Բայց յետոյ փոխուեցիր, կամաց-կամաց սառար դէպի իմ պարապմունքը, և ահա, այժմ, երբ ես աւելի, քան երբեք, կարօտ եմ մխիթարութեան և քաջալերող ձայնի, Յլնրա, դու ինձ մենակ ես կամենում թողնել իմ դժուար ճանապարհի վրայ...

ՅՆ. Ի՞նչ անեմ, սիրելիս, յուսահատուել եմ: Տանեցիք բուրբն էլ յուսահատուել են: Մենք ապրել ենք ուղում, Միքայէլ, փոքրիշատէ մարդավայել, տանելի կեանք, իսկ քո պարապ-

մունքը մեր անհրաժեշտ պիտոյքներին էլ բարականութիւն չէ տալիս: (Արտասուազին) Մենք հօ չենք ապրում, այլ միայն տանջուում, հալումաչ ենք լինում, ամեն բանից դուրի, ոչ մի ուրախութիւն, ոչ մի սփոփանք... Դու քո մխիթարութիւնը գտնում ես քո արուեստի մէջ, նրանով տարւում, յափշտակում ես: Իսկ մենք, մենք ինչ անենք, ասան, ինչի մէջ գտնենք մեր մխիթարութիւնը: Հապա մեղ չես խղճում: Ո՛ւր է, երանի չէ, որ մեր ձեռքիցն էլ մի բան գար, ու մենք էլ աշխատէինք օրնիրուն...

ՄԻՔ. Ես հասկանում եմ ձեր դրութիւնը, Յլնրա. դիտեմ, թէ որքան անտանելի է դատարկ և անխորհուրդ կեանքը, մանաւանդ ջրաորութեան մէջ: Բայց ինչ անեմ, ասան, որ կարողանամ բարւոքել ձեր վիճակը:

ՅՆ. Ընդունիր հօրեղբորդ առաջարկը:

ՄԻՔ. Բայց դա կը լինի իմ կողմից մի մեծ զոհաբերութիւն:

ՅՆ. Ընտանիքիդ սիրոյ համար արան այդ զոհաբերութիւնը: ՄԻՔ. Ա՛խ, Յլնրա...

ՅՆ. Բայց այդ, իսկապէս, մի առանձին զոհաբերութիւն էլ չէ: Ի՞նչ ես կորցնում, ասան. ընդունելով հօրեղբորդ առաջարկած պաշտօնը՝ դու հօ չես ծախում նրան քո ամբողջ ժամանակը: Դու միշտ կ'ունենաս ազատ ժամեր, երբ դարձեալ կարող ես պարապել քո սիրած գործով:

ՄԻՔ. Այդ տեսակ պարապմունքից ոչինչ չի դուրս գայ:

ՅՆ. Վերջապէս դու հօ ընդմիշտ չես թողնում վրձինդ: Դա կը լինի մի ժամանակաւոր զբաղմունք, մինչև որ մեր դրութիւնը մի քիչ կը լաւանայ: Այնուհետև եղբայրդ՝ Վահանն էլ կ'աւարտի, կը գայ, քեզ օգնութեան ձեռք կը մեկնի, դու կը թեթևանաս հոգսերից, և այն ժամանակ ուղեորուիր, ինչքան սիրազ կը տայ, թէկուզ դիշեր-ցերեկ պատկերակալի մօտից մի հեռանար:

ՄԻՔ. (Գէմըր պայծառանում է) Այդ լաւ ասացիր, Յլնրա: Վահանը կը գայ, և ամեն ինչ կը բարեփոխուի: (Մտածելով եւ ուրախ) Այն, նա ձեզ կը տայ ձեր ուղած բախտաւորութիւնը, իսկ ինձ՝ ազատութիւն հոգսերի գերութիւնից: Այն, հիանալի կը լինի: Այն ժամանակ ես ինձ թեթև կը զգամ և թերի նման, ինչպէս արծիւ կը սաւառնեմ վերև, և իմ ստեղծագոյծութեան հորիզոնը այնպէս կ'ընդարձակուի...

ՅՆ. (Անհամբեր) Ուրեմն ընդունում ես:

ՄԻՔ. Բայց սպասիր: Մի ամբողջ շաբաթ դեռ կայ առաջներիս: Կարող է պատահել, որ հէնց վաղն եեթ մի ունեոր

գեղարուեստասէր մանի այստեղ և ցանկութիւն յայտնի ձեռք
բերել իմ ամենաթանկագին պատկերը, որ արժէ 2500 բուբլի...

Ֆ՛լ. Դա ուրիշ բան կը լինի: Այն ժամանակ...

Մի՛ք. Այն ժամանակ մենք մի ամբողջ տարի ապահով
ենք. ոչ հոգս, ոչ կարիք: Դուք կ'ապրէք ձեզ համար. ուրախ,
երջանիկ... Իսկ ես—կ'երթամ ճանապարհորդելու: Վաղուց,
չնայ վաղուց է, որ ես մեր երկրից ելած չեմ: Այնպէս կարօտել
եմ զբոսի աշխարհի տեսութեան...

Ֆ՛լ. Իսկ եթէ չ'արդարանայ մեր յոյսը, որ շատ հաւա-
նական է:

Մի՛ք. Այն ժամանակ... Այն ժամանակ—եւ չը դիտեմ...
Յամենայն դէպս մի շարժից յետոյ շատ բան կը պարզուի—
Գնանք: (Գնում են:)

ՎԱՐԱԳՈՅՐ

53
38

ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿՐՈՐԳ

Նկարիչ Թաշմեանի բնակարանը: Մի ընդարձակ սենեակ հասարակ
կահաւորութեամբ: Գլխաւոր մուտքը մակատից, երկու կողմից լուսամուտ-
ներ: Աջակողմեան եւ ձախակողմեան դռները տանում են դէպի կացարա-
նի ներսը: Լուսամուտի մօտ դրուած է պատկերակալը: Սեղան, որի վրայ
նկարչական այլեւայլ պարագաներ՝ ներկամանի, վրձիններ, իւզաներկի
սրուակներ եւ այլն: Սենեակի պատերից կախուած են պատկերներ՝ ծած-
կուած բոցով: Ծաղիկներ:

Ժամանակը—մեռ, կէսօր. դուրսը բուք եւ ձիւն: Առաջին եւ երկը-
րորդ դործողութեան միջեւ անցել է մի տարուց աւելի ժամանակամիջոց:

ՏԵՍԻԼ 1.

ՖՂՈՐԱ, ՄԱՆԱՍԵԱՆ.

ՄԱՆ. Շատ ափսոսում եմ, տիկին, որ պարտն Միքայէլը
տանը չէ: Ես վաղուց է չէի տեսել նրան: Պատահմամբ մտայ
այս քաղաքը և քաղցր պարտքս համարեցի այցելել և հրաժեշտ
տալ իմ նախկին ուսուցչին:

Ֆ՛լ. Կ'ուզէք, սպասեցէք: Ամուսինս չուտով կը գայ ծառա-
յութիւնից:

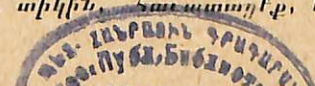
ՄԱՆ. Ծառայութիւնից... Նա ծառայում է:

Ֆ՛լ. Այն, իր հօրեղբօր առևտրական տան գրասենեակում
կորրեսպոնդենտ է:

ՄԱՆ. Կորրեսպոնդենտ, առևտրական տան գրասենեա-
կում:

Ֆ՛լ. Դուք զարմանում էք, պարտն, որ ամուսինս ծառա-
յում է:

ՄԱՆ. Այն, տիկին, հաւատաղէք, ես երեակայի անգամ

չէի կարող, որ մեր տաղանդաւոր նկարիչը վրձինը թողած՝ մի որեւէ առետրական տան կորրեսպոնդենտի պաշտօն է վարում: Նկարիչ—ե առետրական տան կորրեսպոնդենտ! Շատ խորթ է հնչում: Լաւ, դոնէ ազատ ժամերին նկարում է:

Ֆլ. Ազատ ժամեր նա համարեա չ'ունի:

ՄԱՆ. Ուրեմն նա այլևս բոլորովին ձեռք չէ առնում վրձինը:

Ֆլ. Այս վերջին տարին շատ սակաւ:

ՄԱՆ. Ի՞նչ էք ասում, տիկին:

Ֆլ. Ի՞նչ արած: Մեզ մօտ նկարչի պարագմուռքը չէ գընահատում ըստ արժանւոյն: Անկարելի է նրա վրայ յոյս դնել:

ՄԱՆ. Պատկերները չ'էին վաճառում:

Ֆլ. Շատ սակաւ: Դուք պէտք է տեսնէիք, թէ ինչպէս էր յուսահատուած Միքայէլը, երբ փակեց իր վերջին ցուցահանդէսը: Վաթսուհի չափ իւղաներկ պատկերներ կային, որոնց վրայ նա այնքան աշխատանք էր դրել: Եւ վերջիվերջոյ—նչ մի վարձատրութիւն, ոչ մի խրախոյս ապագայ գործունէութեան: Նրա պատկերահանդէսը մի ամբողջ հարստութիւն էր, բայց, չը նայած դրան, նա ստիպուած էր պարտքեր անելու...

ՄԱՆ. Անկասկած, մեր մայրենի գեղարուեստը աննախանձելի վիճակի մէջ է, բայց... պէտք է սովոր:

Ֆլ. Այնպէս զայրացած էր ամուսինս... Նա կոտրեց իր վրձինները, դէն ձգեց ներկապնակը, երգուեց այլևս ոչինչ չը նկարել: Նա շարունակ կրկնում էր. «Չարժէ մարգարիտներ ածել դրանց առաջ, որ կոխ տան և անցնեն»:

ՄԱՆ. Եւ իր երգմանը մնաց հաւատարիմ:

Ֆլ. Ո՛չ, չը կարողացաւ: Չ'անցաւ մի ամիս, մէկ էլ տեսնեմ, կամաց-կամաց նոր կտաւ է պատրաստում: «Իսկ երգումդ», հարցրի ես: Նա—լսեցէք թէ ինչ է պատասխանում. «Ես պատրաստ եմ մինչև անդամ հոգիս գրաւ դնել սատանայի մօտ, միայն թէ կատար ածեմ այս հոյակապ նիւթը, որ նստած է զլիւխի մէջ և ինձ հանդիստ չէ տալիս»:

ՄԱՆ. Կեցցէ: Այդպէս կը վարուէր ասեմ մի իսկական գեղարուեստագէտ, որի համար ստեղծագործութիւնը մի ներքին պահանջ է: Եթէ իմանամ, որ պարոն Միքայէլը, իրաւ, վճռել է թողնել իր արուեստը և այն ընդմիջտ, այն ժամանակ ես ներքան ոչ մի կերպ չեմ կարող ներել: Իմ աչքում դա մի յանցանք է:

Ֆլ. Իսկ երբ կարիքը ստիպում է... Միթէ չը կան, միթէ քիչ են, օրինակ, գրողներ, գերասաններ, որոնք կարիքից հար-

կադրուած՝ ձգում են իրանց ասպարէզը և ուրիշ աշխատանքի մէջ որոնում ապրուստի աղբիւրը:

ՄԱՆ. Այն, և դաւաճանում իրենց կոչմանը: Բայց միթէ, իրաւ, այդ աստիճան մեծազօր է կարիքը, որ նա կարողանում է մեռցնել լաւագոյնը, ինչ որ կայ մարդու մէջ... Տիկին, գեղարուեստի գլուխ-գործոցներ գիտեմ ես, որոնք ծնունդ են առել զրկանքի և ծայրայեղ կարիքի մէջ:

Ֆլ. Շատ կարելի է, պարոն: Բայց իմ ամուսինը ուրիշ կերպ չէր կարող վարուել: Նա ինքը մենակ մի գլուխ չէ, այլ մի ամբողջ գերդաստանի միակ նեցուկը և ապաւէնը:

(Գրան մէջ երևում է Միքայէլը, ձեռքին մի պայուսակ: Գէմքի վրայ յօգնւած ինչ եւ մղամաղոտ ժպիտ):

ՏԵՍԻԼ 2.

ՄԻՔԱՅԷԼ, ՖԼՈՐԱ, ՄԱՆԱՍԵԱՆ.

ՄԱՆ. Ահա և իմ յարգելի ուսուցիչը:

ՄԻՔ. Մանասանը... Բարե՛, բարե՛, սիրելիս:—Այս Երբ:

ՄԱՆ. Այսօր եկել եմ և շուտով պիտի մեկնեմ:

ՄԻՔ. Իսկ ո՛ւր:

ՄԱՆ. Արտասահման:

ՄԻՔ. Դարձեալ Միւնխըն:

ՄԱՆ. Այն: Այնուհետև Պարիզ՝ ֆրանսիական շկոլային ի մօտոյ ծանօթանալու:

ՄԻՔ. Ա՛խ, եթէ ես էլ կարողանայի գալ ձեզ հետ, մտնել գեղարուեստի իսկական աշխարհը՝ տեսնելու, թէ արդեօք ինչ նոր հովեր են փչում այնտեղ:

ՄԱՆ. Եկէք գնանք: Գիտէք, պարոն Միքայէլ, դուք այնտեղ շատ կը թարմանաք:

ՄԻՔ. Այն, այդ շատ լաւ կը լինի: Բայց... էհ, վախենում եմ մեռնեմ, մինչև այդ յաջողութի, և իմ երազը մնայ լոկ երազ:

Ֆլ. «Մեռնել»... Ինչ սիրում ես դու կրկնել այդ խօսքը, Միքայէլ:

ՄԱՆ. Տիկինը իրաւամբ բողբօում է: Ի՞նչ մեռնելու ժամանակ է: Դեռ նոր ենք սկսում ապրել, դուք արդէն մեռնելուց էք խօսում:

ՄԻՔ. Ներեցէք, մոռանանք:—Հա՛, իրաւ, ես մի բան էի կամենում հարցնել: Չէ որ ձեր հայրը հակառակ էր, որ նկարչութիւն սովորէիք...

ՄԱՆ. Օ՛, սաստիկ դէմ էր: Ասում էր, «կոպէկ չեմ

ԲԺ. Լաւ կ'անես, մի քիչ հանգստանաս:—Դէ, այժմ ինձ թոյլ տուէք հրաժեշտ տալ: Այսօրուանից եւ գաղարեցնում եմ իմ այցելութիւնները: Հարկաւոր դէպքում եւ միշտ պատրաստ եմ ծառայելու:

ՄԻՔ. Խորին շնորհակալութիւնս, բժիշկ: Մի օր եւս պիտի մտեմ քեզ մօտ, որպէսզի ինձ մի լաւ քննես:

ԲԺ. Ուրախութեամբ, բարեկամս, ուրախութեամբ:

ՄԻՔ. Այս տեղս (ցոյց տալով սրտի կողմը) մի ինչ-որ անախորժ բան է կատարուում:

ԲԺ. Երբ կ'ուզես: (Գնում է:)

ՏԵՍԻՒ 7.

ՄԻՔԱՅԷԼ, ՖԼՈՐԱ, ԵՂԻՍԱԲԷԹ.

ՖԼ. Մայրիկ, տեղերդ չինեմ, որ պառկես:

ԵՂԻՍ. Ախր կերակրին նայող չը կայ: Աղջկերքը ուր են, է:

ՖԼ. Կերակրին եւ կը նայեմ: Իսկ աղջկերքը հարեանների մօտ են:

ԵՂԻՍ. Դէ լաւ: Ես գնամ պառկեմ: Մտկներս շատ են նեղացնում:

ՖԼ. Գնանք, մայրիկ: (Ֆլորան եւ Եղիսաբէթը գնում են: Միքայէլը մնում է մենակ:)

ՏԵՍԻՒ 8.

ՄԻՔԱՅԷԼ (Մենակ).

Մինչև ճաշը դեռ կայ մի կէս ժամի չափ: Երթամ ներկերը բերեմ: Տեսնենք, թէ ինչ պիտի դուրս գայ այս շարաբաստիկ պատկերից. ինձ շատ չարձարեց: (Գնում է: Քիչ յետոյ մտնում է Վանանը:)

ՏԵՍԻՒ 9.

ՎԱՀԱՆ, յետոյ ՍԱԹԵՆԻԿ, ՎԱՐՍԵՆԻԿ և ԱՆՆԱ.

ՎԱՀ. (Աեղծ հազ) Ի՞նչ լուռ է չորս կողմը: Քնած են ինչ է:—Մայրիկ: (Մէկը միւսի ետեւից արագ մտնում են Սաթենիկը, Վարսենիկը եւ Աննան եւ համարեա փաթածում են իրենց եղբոր վրովը):

ների մէջ գոնէ մի փոքրիկ յառաջադիմութիւն ցոյց տայի: Ընդհակառակը, ես քայլ առ քայլ դէպի ետ եմ գնում: Եւ հասկանալի է պատճառը: Տաղանդը նման է բոյսի. որպէսզի աճի, ծաղիկ և պտուղ տայ, հարկաւոր են՝ պարարտ հող, լոյս և ջերմութիւն. այլապէս նա պիտի թառամի, չորանայ... Ես էլ ահա—(Յանկարծ ձեռը դնում է կրծքի վրայ. անախորժ զգացմունքից զէմքը կծկում է): Ֆլորա, մի բաժակ ջուր:

ՖԼ. Ա՛խ, Միքայէլ... (Շտապում է ջուր բերելու:)

ՄԱՆ. (խորհրդաւոր) Դուք սրտի թրթոնց ունիք:

ՄԻՔ. Նոր է սկսել: Առաջ չը կար:

ՄԱՆ. Երկար խօսել ձեզ կարող է վնասել: Դուք հանդրատացէք, պարոն Միքայէլ, իսկ ինձ (Վեր է կենում) թոյլ տուէք հրաժեշտ տալ ձեզ:

ՄԻՔ. Ի՞նչ կայ շտապում էք: (Ֆլորան բերում է ջուր եւ տալիս նրան խմելու:)

ՄԱՆ. Տիկին, ինձ կը ներէք...

ՖԼ. Գնում էք:

ՄԱՆ. Այո, մի—քանի ծանօթներին էլ պիտի տեսնեմ և յետոյ—դէպի կայարան: Յանկանում եմ ձեր ամուսնուն կատարեալ առողջութիւն:

ՖԼ. Շնորհակալ եմ:

ՄԻՔ. Կացէք մեզ մօտ ճաշի:

ՄԱՆ. Ուրախութեամբ, եթէ միայն...

ՄԻՔ. Դուք գիտէք:

ՄԱՆ. Ի սէր Աստուծոյ, աշխատեցէք մի հնար գտնել բարւոքելու ձեր դրութիւնը... Ափսոս է ձեր տաղանդը:

ՄԻՔ. Ես դեռ յոյսս չեմ կորցրել:

ՄԱՆ. Եթէ ձեզ նման վարպետները հեռանան ասպարիզից, այն ժամանակ էլ ո՞վ պիտի մնայ:

ՄԻՔ. Չը գիտեմ, թէ ինչ կարող եմ անել եւս այսուհետեւ: Արդէն սողում եմ դէպի ծերութիւնը: Բայց դուք դեռ բոլորովին երիտասարդ էք: Ձեր առաջ բաց է ապագայի մի գեղեցիկ հեռապատկեր: Գնացէք և կատարեալագործուեցէք: Արտանց ցանկանում եմ այնքան առաջ գնաք, որ մինչև իսկ Եւրոպայում երեւիլի նկարչի հռչակ վաստակէք է, երբ վերագամաք հայրենիք, մեր գեղարուեստի աշխարհը ձեզ զրկարաց ընդունէ:

ՄԱՆ. Շնորհակալութիւն ձեր բարեմաղթութեան համար:—Այժմ ես գնամ: Տիկին, մնաք բարեւ:

ՖԼ. Բարի ճանապարհ:

ՄԱՆ. (Գրան մօտից) Յարգանքս: (Գնում է:)

ՏԵՍԻՒԼ 3.

ՄԻՔԱՅԷԼ, ՖԼՈՐԱ.

ՄԻՔ. (Տրտում մտնելով պատկերակալին եւ զիտելով թերակատար պատկերը՝ ձեռքը խփում է ճակտին) Ա՛խ...

ՖԼ. Դարձեալ «ախ»: Ե՞րբ կը վերջանայ քո ակնուվախը, Միքայէլ:

ՄԻՔ. Ինչո՞ւ նեղանում ես: Երբ ես ախ եմ բաշում, սիրտըս փոքր ինչ հանգստանում է:

ՖԼ. Իսկ դա ինձ տանջում է:

ՄԻՔ. Ֆլորա, հաւատան ինձ, այնպիսի բողբոջներ են դալիս, որ ես տարօրինակ պահանջ եմ զգում—զոչել, ինչքան ձայնու՛մըս ձայն կայ, հեկեկալ երեսայի պէս:

ՖԼ. Բայց ինչո՞ւ, ասան տեսնեմ, ինչի՞ցն է այդ վիշտը, կարծես աշխարհը քոնն էր—և ձեռքիցդ խլեցին:

ՄԻՔ. Այն, դու ուղիղ ասացիր: Ես ունէի մի աշխարհ, որ իմ ձեռքիցս խլուած է: Դա մի գեղեցիկ, բանաստեղծական աշխարհ էր, լիքը սգևորութեամբ և երազներով, հոգեզմայլ խաղաղութեան և գոռ փոթորիկների մի աշխարհ, մի աշխարհ էր դա, որ բնութեան հազար ու մէկ պերճ, սքանչելի տեսարաններով ճոխացած՝ ամեն բողբոջ վկայում էր Արարչապետի յաւիտենական և անհասանելի գերհանձարը... Դա մի դրախտ էր ինձ համար, որից ես արտաքսուած եմ այժմ և դատապարտուած ճակատիս քրտինքով և կեանքս մաշելով մեր օրուայ հացը հայթհայթելով...

ՖԼ. Դրա համար էլ մտածել է պէտք: Հարիւրաւոր, հազարաւոր մարդիկ միթէ չեն շարժարւում, քեզանից էլ աւելի, և բոլորը մի կտոր հացի համար չէ:

ՄԻՔ. Եւ երանի դրանց: Ապրելով միայն ապրելու համար՝ դրանք ոչինչ չեն կորցնում, դրանք ուրախ են, դրանց բախտաւորութիւնը նոյնիսկ ապրելու մէջն է: Բայց ինձ համար այդպիսի անխորհուրդ կեանքը զին չ'ունի: Նա մի տանջանք է, մի անէճք է, և ես նման եմ այժմ մի ճամբորդի, որ մտամոլոր գեղերում է աջ ու ձախ ու չը գիտէ, թէ ո՞ւր է գնում և ո՞ւր պիտի գնայ:

ՖԼ. Է՛հ, ինչ հարկաւոր է այդքան մոռալ աչքով նայել կեանքի վրայ: Կեանքի նպատակը հէնց կեանքն է, որ կայ:

ՄԻՔ. Ո՛չ, ինձ համար՝ ապրել—նշանակում է ստեղծագործել: Այդ էր իմ կեանքի կէտ—նպատակին: Դրա մէջ էր իմ ու-

րախութիւնը. առանց դրան ես մի խղճալի արարած եմ միայն...

ՖԼ. Օտար մարդու ձայն: Լսեցիր: Կարծեմ բժիշկն է: (Մտնելով դրան) Նա է:

(Մտնում է բժիշկը՝ ձեռքերը շփելով ցրտից):

ՏԵՍԻՒԼ 4.

ՄԻՔԱՅԷԼ, ՖԼՈՐԱ, ԲԺԻՇԿ.

ԲԺ. Ինձ կը ներէք, փոքր ինչ ուշացայ: (Շնչում է, գոլորշի Օ', սաստիկ ցուրտ է ձեր բնակարանը: Տասը աստիճան հազիւ կը լինի: Այստեղ կարելի է սառչել: Վառարանները լաւ վառեցէք, թէ չէ ձեր տունը կը դառնայ հիւանդանոց:

ՄԻՔ. Դուրան էլ լաւ ցուրտ է, բժիշկ: Սառնամանիք է:

ԲԺ. Սարսափելի բուք է անում: Նորդի չարութիւնը բռնել է. սառցի կտորտանք է, որ երեսով է տալիս: Քամու ձեռից նոյնիսկ եկեղեցու զանգերը հանգիստ չ'ունին. դողում, մրմնջում, խղճալի ձայներ են հանում—զանգ—զընգ—ղինգ...

ՄԻՔ. և ՖԼ. (Ծիծաղում են):

ԲԺ. Է՛հ, մայրիկը ինչպէս է:

ՖԼ. Հիմա լաւ է, բժիշկ: Մինչև անգամ խոհանոց է զընացել:

ԲԺ. Խոհանոց: Երևակայում եմ, թէ ինչ կը լինի հիմա ձեր խոհանոցը: Բայց ես արգելել էի նրան առայժմ մտնել այնտեղ: Չարմանալի է, Միքայէլ, այս մեր մայրերի բանը: Ի՞նչ պէս են սիրում խոհանոցը: Կեանքի մեծ մասը, կարելի է ասել, անց են կացնում խոհանոցում: Դա իհարկէ, հայ կնոջ անարարութեան ապացոյց է, բայց պէտք է մտածել, կարծեմ, և առողջութեան մասին:—Տիկին, խնդրեմ մայրիկին կանչէք:

(Ֆլորան գնում է):

ՏԵՍԻՒԼ 5.

ՄԻՔԱՅԷԼ, ԲԺԻՇԿ.

ԲԺ. Նո՛ւ, Միքայէլ, ինչ նորութիւն ձեր գեղարուեստի աշխարհում:

ՄԻՔ. Հիմա ես աւելի տեղեակ եմ առևարական աշխարհի նորութիւններին:

ԲԺ. Հն-հն-հն: Նոր բան չ'ունիս նկարած, մինայեւք:

ՄԻՔ. Ուշադրութեան արժանի ոչինչ:

ԲԺ. Է՛հ, լաւ չէ, բարեկամա՛ Մուլութիւն ես անում:

ՄԻՔ. Ես ծոյլ չեմ, բժիշկ, այլ հիւանդ:

ԲԺ. Հիւանդ ես, կը բժշկենք:—Ի՞նչդ է որ...

ՄԻՔ. Սիրտս է սկսել յաճախ թրթռալ:

ԲԺ. Քո այժմեան պարապմունքը, երկի, սրտովդ չէ, և այդ քեզ մտածել է տալիս, այո՛:

ՄԻՔ. Բաւական չէ, որ մտածել է տալիս, ինձ ուղղակի մաշում է:

ԲԺ. Ե՛կ, Միքայէլ, թող պաշտօնդ, որ միանգամայն անհամապատասխան է թէ քո հակումներին, թէ ֆիզիկական կազմուածքիդ: Նստակիաց աշխատանքը քեզ վնասում է:

ՄԻՔ. Ես, իհարկէ, ուրախ կը լինէի թողնել: Բայց ես այժմ նման եմ մի թուջունի, որ խճճուել է ցանցի մէջ. թրպըրտում, թրպրտում է, ազատուել չէ կարողանում:

ԲԺ. Ինչո՞ւ:

ՄԻՔ. Բժիշկ, ես անօգնական և մենակ եմ, բոլորովին մենակ...

ԲԺ. Իսկ Վահանը, եղբայրդ: Նա իրան հետեւ է պահում ձեզանից:

ՄԻՔ. Ի՞նչ հետեւ... Մենք չը կանք նրա համար:

ԲԺ. Ուզի՞ր ես ասում:

ՄԻՔ. Հաւատա՛, բժիշկ: Ամիսներով ոտ չէ դնում մեր տանը: Կատարեալ անուշադրութեան է մատնել մեզ: Եղբայրական սիրոյ ամենաքնքոյշ զգացմունքը վերաւորուած է իմ մէջ:

ԲԺ. Բայց ինչո՞ւ այդպէս...

ՄԻՔ. Հարստանալ է փափագում մարդը: Եւ ինչպէս է դողում փողի վրայ,—ինչպէս մի նոր Հարպագոն... Այն ինչ, այնպէս դիւրին էր նրա համար օգնութեան հասնել իր խեղճ ընտանիքին: Երևակայեցէք. աւարտեց, եկաւ թէ չէ, իսկոյն տեղ գտաւ, հասոյթը ամսէ ամիս աւելացաւ, և այժմ նրա կրկու ամսուայ եկամուտը աւելի է, քան իմ մի ամբողջ տարուայ աշխատանքի վարձատրութիւնը...

ԲԺ. Դա յանցաւոր անտարբերութիւն է: Օ՛, մեր ժամանակուայ այդ փողի մեծարանքը, շուտ հարստանալու այդ բուն տենչանքը ահազին ծաւալ է ստացել... (Գալիս են Եղիաթէթը և Ֆլորան):

ՏԵՍԻԼ 6.

ՄԻՔԱՅԷԼ, ԲԺԻՇԿ, ՖԼՈՐԱ, ԵՂԻՍԱԲԷԹ.

ԲԺ. Մայրիկ, ես ուզում եմ քեզ հետ մի լաւ կտիւ անել: Այդ հիւանդ տեղովդ ի՞նչ բան ունիս խոհանոցում: Կեանքիցդ ձեռ ես վերցրել:

ԵՂԻՍ. Հիմա լաւ եմ, բժիշկ: Ծնորհակալ եմ, բաւական նեղութիւն տուի ձեզ:

ԲԺ. Չէ որ ես արգելել էի քեզ խոհանոց մանել: Դեռ կարգի չես ընկել: Ա՛յ, հէնց այս բոպէիս անքանքում ես: Մայրիկ, տես, կը մեռնես, մեղք ես: Ախր դու մեր մայրիկն ես: Էլ ո՞վ մեզ համար այնպիսի հրաշալի գաթաներ կը պատրաստի:

ԵՂԻՍ. Ա՛յ բժիշկ ջան, ի՞նչ անեմ, համբերութիւնս չի տալիս, անող չը կայ:

ԲԺ. Ինչո՞ւ, խոհարար չ'ունիք:

ԵՂԻՍ. Ո՞րտեղից է:

ՖԼ. Մայրիկ, մենք հօ կանք. ես, աղջկերքը:

ԲԺ. Այս էլ հարադ: Տեսնում ես, մայրիկ:

ԵՂԻՍ. Դեռ ջահիլ են, այ բժիշկ, մեղքս են գալիս, չեմ ուզում շատ նեղացնեմ:

ԲԺ. Իզուր, իզուր: Թող նրանք էլ սովորեն: Չէ որ նրանք էլ ժամանակով իրանց սուռն ու տեղը կ'ունենան, տանտիկիներ կը դառնան:

ԵՂԻՍ. Ես էլ հէնց նոր էի վեր կացել:

ԲԺ. Ինչիցէ: Բայց այսուհետեւ, տես, էլ մի ամբողջ շաբաթ խոհանոց չես մտնի: Սենեակում կարող ես ման գալ. յողնեցիր, կը պառկես: Միայն թէ ձեռք բանի չես տայ, և խոհանոց—նչ մի կերպ: Հասկացար, մայրիկ:

ԵՂԻՍ. Ինչպէս հրամայում ես, բժիշկ, էնպէս էլ կ'անեմ:

ԲԺ. Է՛հ, հիմա ասա՛, տեսնեմ, ախորժակդ տեղն է:

ԵՂԻՍ. Գոհութիւն Աստուծոյ, գանգատաւոր չեմ:

ԲԺ. Անքնութիւնդ անցել է:

ԵՂԻՍ. (Հարցական հայացքով նայում է Ֆլորային):

ՖԼ. Բժիշկը հարցնում է. հիմայ լաւ ես ընում:

ԵՂԻՍ. Փառք Աստուծոյին. քունս տեղն է: Վերջին անգամուայ տուածդ դեղը շատ օգնեց:

ԲԺ. Ապա մի զարկերակդ նայեմ: (Նայում է) Հիմա զաղըրած չես, մայրիկ: Չես կամենում պառկել:

ԵՂԻՍ. Հա՛, շատ շուտ եմ բէզարում:

տայ»... Բնչ կռիւներ, Բնչ ընտանեկան փոթորիկներ... Բայց ես—տարայ յաղթանակը:

ՄԻՔ. Դուք բախտաւոր կը լինիք, ինձ թւում է: Կտեքի ոյժ, նիւթական ապահովութիւն... Բայց ինչո՞ւ կանգնած ենք: Նստեցէք, խնդրեմ: (Նստում են) Օ՛հ, ես այնպէս դադրած եմ:

ՄԱՆ. Պարոն Միքայէլ, տիկինը ասաց, որ դուք այժմ ծառայում էք:

ՄԻՔ. Այո, ծառայում եմ:

ՄԱՆ. Եւ ձգել էք վրձինը:

ՄԻՔ. Տէր մի արասցէ... Բայց ես ներկայումս այնպիսի փատ պայմանների մէջ եմ, որ գուցէ աւելի լաւ կը լինէր թողնել ամենին: Օրուայ ամենաթարմ ժամերս վառնում եմ գրասենեակում, ուր համրիչների չխկչխկոցը կատաղեցնում է ինձ, նետարդերս քայքայում:

ՄԱՆ. Բան չ'ունիք դուք էլ, պարոն Միքայէլ: Թող կորչի այդ ամենը: Ծառայեցէք ձեր միակ աստուածութեան:

ՄԻՔ. Եւ ես լուրջ մտածում եմ այդ մասին: Այսպէս երկար տեւել չէ կարող իմ զրուծիւնը: Ես... մի բան կ'անեմ... ես—վերջ կը տամ...

ՄԱՆ. Ձեր եղբայրը, լսել եմ, լաւ պաշտօն ունի, միջոցների տէր է: Միթէ նա ձեզ չէ ոգնում:

ՄԻՔ. (Վէժքի վրայ խիստ դժգոհութիւն) Իմ եղբայրը... (Մի կողմ) Ես եղբայր չ'ունիմ...

ՖԼ. (Ման.-ին) Խնդրում եմ, եղբոր մասին չը խօսէք: Անունն անդամ զայրացնում է:

ՄԱՆ. Միթէ:

ՖԼ. Այո, խնդրում եմ:

ՄԱՆ. (Կարծատեւ լուռութիւն) Պարոն Միքայէլ, նոր ոչինչ չ'ունիք նկարած:

ՄԻՔ. Կայ մի նոր բան: Բայց ես ամաչում եմ ցոյց տալ: Լսե՛ք սակայն ձեր կարծիքը: (Գնում է պատկերակալի մօտ) Եթէ ցանկանում էք իմանալ, թէ ինչ կարող է անել մի գեղարուեստագէտ մարդ յոգնած ձեռքով և կտորուած սրտով, ահաւասիկ (վերցնում է քողը)—նայեցէք:

ՄԱՆ. (Ուշադրութեամբ նայում է եւ զլուխը ծափահարում):

ՄԻՔ. Չէք հաւանում:

ՄԱՆ. Կը ներէք ինձ, պարոն Միքայէլ, բայց ես պէտք է անկեղծ ասեմ, որ դուք երբէք սրանից աւելի անդոյն, անկենդան, սառը, մի խօսքով, աւելի անյաջող գործ չէք արտադրել:

ՄԻՔ. Շատ ուղիղ է: Ես ձեզ հետ համաձայն եմ: Եւ մի հրաշք կը լինէր, եթէ ես իմ այժմեան անհնարին հանգամանք-

ՍՍԹ. Վերջապէս եկա՛ր, Վահան: }
ՎԱՐՍ. Այս ո՞ր խաչիցն է, Վահան: } շամարեա
ՍՆ. Ի՞նչպէս եղաւ մեզ, մտաբերեցիր, Վահան: } մրասին:
ՎԱՀ. (Ծիծաղելով) Ես ո՞ր մէկից պատասխանեմ:—Իսկ դուք

ո՞ր էիք, քոյրիկներս:

ՍՍԹ. Հարեանների մօտ:

ՎԱՐՍ. Թուղթ էինք խաղում:

ՎԱՀ. Թողթ: Աւելի լաւ դրադմունք չը գտա՞ք:

ՎԱՐՍ. Չանձրանում ենք, Վահան: Անտանելի է մեր

կեանքը:

ՍՍԹ. Իսկ դու էրր թէ չես խաղում, չէ:

ՍՆ. Օ՛, այն էլ ինչպէս...

ՎԱՀ. Ի՞մ բանը ջնկ:

ՍՍԹ. Անցեալ օրը ո՞վ էր կլուբում երկու հարիւր տարել:

ՎԱՀ. Ես: Բայց դուք սրտեղից իմացաք:

ՎԱՐՍ. Սատանան լուրը բերաւ: (Ծիծաղում են)

ՎԱՀ. Թոյլ տուէք ինձ հարցնել, ինչո՞ւ այդպէս պիտո՞ւ

պիտո՞ւ փաթաթուել էք շալիքի մէջ: Մտնում էք:

ՎԱՐՍ. (Ցնցում է) Ես գողում եմ:

ՎԱՀ. Այնքան էլ ցուրտ չէ այստեղ:

ՍՍԹ. Ի՞նչպէս թէ ցուրտ չէ: Դուրսը սառնամանիք, բուք-բորան, իսկ մենք երկու օր է վառարանը չենք վառել:

ՎԱՀ. Ինչո՞ւ:

ՍՍԹ. Փայտնիրս հատել է:

ՎԱՀ. Հատել է:

ՍՆ. Լաւ, դու ինչո՞ւ մեզ մօտ չէիր գալիս, հա՛, Վահան:

ՍՍԹ. Բան ասաց: Գայ ինչ անի: Մեր կռիւներին է կարօտ, թէ մեր ախուժախին: Ափսոս չէ մենակ. հոգսերից ազատ, զլուխը հանգիստ...

ՎԱՀ. Օ՛, Աստուած ազատի Սաթօի թունաւոր լեզուից կարծի նման խայթում է:

ՎԱՐՍ. Վահան, դու չը գիտէիր, որ մայրիկը հիւանդ է:

ՎԱՀ. Ես միայն երէկ իմացայ, այն էլ պատահմամբ: Ապա մի գնանք մայրիկին տեսնել:

ՍՍԹ. Հիմա մայրիկը ինչքան պիտի ուրախանայ... (Գոնում է. նրա ետեւից՝ Վահանը, Վարսենիկը եւ Աննան: Գալիս է Միքայէլը՝ ներկայանալով ձեռքին: Ընտրում է վրձիններից իր ցանկացածը եւ կանդնում պատկերակալի առաջ:)

ՏԵՍԻԼ 10.

ՄԻՔԱՅԷԼ (Մենակ).

Մանասեանի կարծիքը լսելուց յետոյ՝ այս պատկերն աւելի եւ ընկաւ իմ աչքից: Շատ ճշմարիտ է. «անկենդան, անզոյն եւ սանոր»: Եւ արժէ միթէ աւարտել այս գործը: Աւելի լաւ չէ ոչնչացնել յողնած երեակայութեանս այս բռնազրօսիկ ծնունդը: Ոչնչացնել եւ սկսել նորից: (Վայր է դնում ներկայակալը եւ վրձնը): Այն, ինչ որ դեռ եւս եփուած, հասունացած չէր այստեղ (Յոյց տալով զլուխը), եւ կամեցայ բռնութեամբ զուրս կորզել եւ գնել կտաւի վրայ:—Եւ անս հետեանքը: Այսպէս է վրէժխնդիր լինում գեղարուեստը այն անձից, որ նրան զաւաճանում է, ցանկանալով երկու աստուածութեան միաժամանակ ծառայել... (Գրան մէջ երեւում է Ֆրրան):

ՏԵՍԻԼ 11.

ՄԻՔԱՅԷԼ, ՖԼՈՐԱ, յետոյ ՎԱՀԱՆ, ԱՆՆԱ, ՎԱՐՍԵՆԻԿ և ՍԱԹԵՆԻԿ.

Ֆլ. (Գէպի ետ նայելով) Միքայէլը:—Նա այստեղ է:

Միք. Ֆլորա, ո՞վ է այնտեղ:

Ֆլ. Իսկոյն կ'իմանաս: (Մտնում են Վահանը եւ քոյրերը):

ՎԱՀ. Միքայէլ, բարե՛: (Մտնում է ձեռք տալու: Միքայէլը խիստ հայեացք ձգելով Վահանի վրայ, հեռանում է իր սենեակը եւ դուռը ետեւից զարկում: Նրա այս վարմունքը խիստ անախորժ տղաւորութիւն է գործում ամենքի վրայ: Սկզբում ամենքն էլ ապշած՝ իրար երեսի են նայում: Քոյրերը անբաւական են եւ միմեանց հետ փսփսում են: Ֆլորան իրան շատ անյարմար է զգում եւ խոնարհել է զլուխը: Վահանի դէմքը նախ արտայայտում է շինծու ժպիտ, բայց գնալով աւելի եւ աւելի վրդովմունք է ցոյց տալիս:)

Ֆլ. (Մի կողմ) Այս ինչ պատահեց նրան... Ա՛խ, Աստուած: (Գնում է:)

ՏԵՍԻԼ 12.

ՎԱՀԱՆ, ԱՆՆԱ, ՎԱՐՍԵՆԻԿ, ՍԱԹԵՆԻԿ.

ՎԱՀ. Այս ինչ է նշանակում:

ՎԱՐՍ. Երազ է տեսել...

ՎԱՀ. Միքայէլն ինձանից խորչում է... Փախչում, ինչպէս ժանտախտից... Չէ կամենում մինչեւ անգամ իմ բարեին պատասխանել... (Դատը ծիծաղ). Ես չը գիտէի, ճշմարիտ, որ ես այդ աստիճան ատելի եմ նրա համար... Է՛հ, ինչ արած, զոռով սիրելի չես դառնայ... Ինձ մնում է այժմ զըլլօսարկս վերցնել այսպէս եւ հեռանալ այստեղից: (Ուղղւմ է գնալ:)

ՎԱՐՍ. (Նրան պահում է:): Վահան, ի սէր Աստծոյ, ներիր նրան...

ՍԱԹ. (Նոյնպէս) Կնց, Վահան, խնդրում ենք...

ԱՆ. (Նոյնպէս) Մի գնա, մայրիկին խնայիր...

ՎԱՀ. Վահ, ինչպէս եւ կարողացայ տանել այն վիրաւորանքը... Թողէք ինձ: (Քոյրերը աշխատում են պահել:): Թողէք ինձ գնամ, կորչեմ այստեղից... Այս խայտառակութեանից յետոյ եւ մնամ այստեղ, եւ էլ կրկին ո՞տ դնեմ այս տան շեմքին—երբէք եւ երբէք: (Շտապ գնում է: Քոյրերը արագ դուրս են վազում նրա ետեւից՝ կանչելով. «Վահան, Վահան, Վահան»!... Մտնում է Ֆլորան՝ սրտնեղութիւնից սաստիկ յուզուած:)

ՏԵՍԻԼ 13.

ՖԼՈՐԱ (Մենակ).

Ի՛նչպէս բարկացած է Վահանը... Չեղբից պինդ բռնած պահում են, իսկ նա եւ է հրում իրանից... Նա դնաց... (Մտնելով դրանք) Միքայէլ, Միքայէլ, չուտ արի այստեղ: (Գալիս է Միքայէլը:)

ՏԵՍԻԼ 14.

ՄԻՔԱՅԷԼ, ՖԼՈՐԱ.

Միք. Հը, ինչ կայ, որ այդպէս զոռում ես: Ի՞նչ է պատահել. հրդեհ, անբախտութիւն... Այս էլ Միքայէլը: Ասա՛, ինչ եւ հրամայում:

ՖԼ. Միքայէլ, վահանը հեռացաւ՝ սաստիկ վիրաւորուած...
Գնան, հասիր ետեիցը, ետ կանչիր նրան, ներում խնդրիր...

ՄԻՔ. Ի՜նչ...

ՖԼ. Ներում, ներում խնդրիր նրանից, որովհետեւ քո արածը կոպտութիւն, անքաղաքավարութիւն էր, Միքայէլ:

ՄԻՔ. Անքաղաքավարութիւն... (Աշխատում է իրեն զսպել):
Այն, ես նրա հետ... մի քիչ... կոպիտ վարուեցի... Ես այդ ըզզում եմ... Բայց ի՜նչ անեմ, Ֆլորա, սերտս շատ էր լցուած մաղձով, համբերութիւնս հատել էր, ես յանկարծ բռնկեցի: Առաջինը նա է, որ իմ եղբայրական զգացմունքը վիրաւորել է, յոյսերս ոտի տակ տուել. նա է, որ մեզ մատնել է կատարեալ անուշադրութեան... Աւելի յաւ է, որ նա ինձ նման անքաղաքավարի լինէր, կոպիտ լինէր, բայց ոչ այն աստիճան անտարբեր դէպ էր հարազատ ընտանիքը, այն աստիճան անխիղճ և անզգայ:...

ՖԼ. (լալապին) Ա՛խ, Միքայէլ, այս ի՜նչ արիւր դու:
(Ճածկելով աչքերը՝ կամացուկ լալիս է):

ՎԱՐՍԳՈՅՐ

ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ ԵՐՐՈՐԳ

Մի առանձնասենեակ վահանի բնակարանում, որը կից է նրա ծառայութեան գրասենեակին: Արտաքին մուտքը ճակատից, կողքի դռներից մէկը տանում է դէպի կացարանի ներսը, իսկ միւսը—դէպի գրասենեակը: Աջակողմեան պատի մօտ մի գրասեղան եւ քանի մի աթոռներ. գրասեղանի վրայ բոլոր անհրաժեշտ պարագաները, նոյնպէս եւ համրիչ, թղթեր, սեղանի զանգ եւայլն: Ձախ կողմում գրուած է դիւան՝ իր կլոր սեղանով եւ բազկաթոռներով: Մի պատի վրայ կախուած է քարտէզ: Վարագոյրը բարձրանալիս՝ վահանը՝ գրասեղանի մօտ նստած՝ համրիչի վրայ ինչ-որ հաշիւներ է տեսնում եւ գրում: Քիչ յետոյ գրասենեակի դռնից մտնում է Օհաննէսը եւ քանի մի թղթեր դնելով վահանի առաջ՝ հեռանում է: Գլխաւոր դուռը մատնեցով բաղխում է մէկը: Վահանը ծայն է տալիս. «Մտէք»: Դրան մէջ երեւում է օր. Հռիփսիմէն՝ ուրախ ժպիտը երեսին:

Վահանը զարմացած վեր է կենում տեղից:

Ժամանակը—գարուն, երեկոյ, պայծառ եղանակ:

Երկրորդ եւ երրորդ գործողութեան միջեւ անցել է մօտ մի տարի ժամանակ:

ՏԵՍԻԼ 1.

ՎԱՀԱՆ, ՀՌԻՓՍԻՄԷ.

ՎԱՀ. Այս ում եմ տեսնում... Օրիորդ Հռիփսիմէն...
ՀՌ. Չէ՛ք սպասում:—Բարե ձեզ:

ՎԱՀ. Բարե, բարե:—Այս երբ: Վաղ՞ուց է եկել էք:
ՀՌ. Ո՛չ, այսօր երեկոյեան գնացքով: Կամեցայ ձերոնց

մօտ գնալ, բայց տունը չը գտայ. բնակարանը փոխել են: Ուստի և շտապեցի ձեզ մօտ, որ նրանց հասցէն վերջնեմ:

ՎԱՀ. Նրանց հասցէն: Իսկոյն, այս բոսպէիս: Ը, Ը, Բնչ-
պէս է... (Մտածում է):

ՀՌ. (Ծիծաղելով) Ձերօնց հասցէն չը գիտէք:—Այ դարմա-
նալի բան:

ՎԱՀ. Ո՛չ, գիտեմ, բայց փողոցի անունը մոռացել եմ:
Սպասեցէք, իսկոյն կը մտաբերեմ: (Սշխատում է յիշել) Ա՛, յիշե-
ցի, յիշեցի: Իսկոյն թերթիկի վրայ կը գրեմ: (Գրում է) Ահա
ձեզ մերօնց հասցէն:

ՀՌ. (Վերցնելով թերթիկը) Ծնորհակալ եմ: (Կարդում է) Իսկ
մօտ է այստեղից:

ՎԱՀ. Ո՛չ, շատ հեռու է: Սա քաղաքի կենտրոնն է, իսկ նը-
րանք կենում են համարեա քաղաքի ծայրումը: Մի ետ ընկած
և խուլ փողոց է:

ՀՌ. Միթէ: Ուրեմն հիմա դժուար է գտնել:

ՎԱՀ. Ես խորհուրդ կը տամ գնալ վաղը, ցերեկով:

ՀՌ. Հա՛, ուրեմն աւելի լաւ է գնամ վաղը: Բայց այնպէս
կարօտել եմ Փլորային, մանաւանդ Հրանտին... Ի՛նչ հիանալի
երեխայ է:

ՎԱՀ. Այո՛, շատ լաւն է:

ՀՌ. Միքայէլը ինքն է, որ կայ: Հիմա ինչքան մեծացած
կը լինի:—Մանկական պարտէզ յաճախում է:

ՎԱՀ. Կարծեմ, յաճախում է: Հ՞ը, թէ ոչ: Ուղիղն սասած,
օրինորդ, ես հաստատա չը գիտեմ:

ՀՌ. Երեի, նրանց մօտ սակաւ էք լինուա:

ՎԱՀ. Այո՛, շատ սակաւ: Զբաղուած եմ:

ՀՌ. Լաւ եղբայրներ էք:

ՎԱՀ. Է՛հ, դուք ասացէք, դուք: Ի՞նչպէս էք, լաւ էք: Ա-
ւարտեցի՞ք արդեօք:

ՀՌ. Այո՛, վերջացրի:

ՎԱՀ. Ուրեմն հիմա կարգին բժիշկ էք:

ՀՌ. Սպաղան ցոյց կը տայ:

ՎԱՀ. Յաջողութիւն եմ գանկանում:

ՀՌ. Ծնորհակալ եմ:—Հա՛, որպէսզի չը մոռանամ... (Զեղով
բասկից հանում է մի ծրար) Ինձ խնդրել են, որ այս նամակը
ձեզ յանձնեմ: Ձեր նախկին collega-ներին է: Ի՛նչ-որ ստա-
նալիք են պահանջում ձեզինից:

ՎԱՀ. Կարծեմ, ձեզ կարելի էր աղատել այդ նեղութիւ-
նից և ուղղակի փոստով ուղարկել:

ՀՌ. Երկու անգամ գիմել են, բայց չէք պատասխանել:
—Այժմ ես...

ՎԱՀ. Դուք կամենում էք գնալ:

ՀՌ. Այո՛, ժամանակ է:

ՎԱՀ. Ձեմ համարձակում ձեզ պահել:

ՀՌ. Տ'տեսութիւն (Գնում է):

ՎԱՀ. Տ'տեսութիւն, օրինորդ: (Վաճանք բաց է անում ծրարը,
կարդում, յետոյ բարկացած պատում է նամակը եւ ձողում զամբիւղի
մէջ): Ձանձրացրին ինձ իրանց դիմումներով... Գրել էի, որ
կ'ուղարկեմ, և—վերջ: (Լսում է հեռախօսի զանգահարութիւնը: Օհան-
նէսը գալիս յայտնում է. «Ձեզ խնդրում են հեռախօսի մօտ»: Վաճանք
անցնում է դրասնենակը: Մտնում է բժիշկը):

ՏԵՍԻԼ 2.

ԲԺԻՇԿ, ՕՀԱՆՆԷՍ.

ԲԺ. Պարոն կառավարչին կարելի է տեսնել:

ՕՀ. Իսկոյն կը յայտնեմ (Գնում է):

ԲԺ. (Մենակ, նայում է պատուհանից) Պայծառ լուսնեակի գի-
չեր... Ի՛նչ սիրուն է ծովի ծփանքը լուսնի շողերով... Ո՞ւր է
Միքայէլը, որ այս բոլոր գեղեցկութիւնը պատրաստի վերջնէր
և դնէր կտաւի վրայ... (Մտնում է Վաճանք):

ՏԵՍԻԼ 3.

ՎԱՀԱՆ, ԲԺԻՇԿ.

ԲԺ. Ներեցէք, որ ես ձեզ խանդարեցի:

ՎԱՀ. Այդ ոչինչ:

ԲԺ. Կարող էք մի քանի բոսպէ նուիրել ինձ:

ՎԱՀ. Ուրախութեամբ: Նստեցէք, խնդրեմ (Նստում են):

ԲԺ. Պարոն Քաչճեան, ես եկել եմ ձեզ մօտ մի շատ կա-
րեւոր գործով:

ՎԱՀ. (Ստաշարկում է սիպար) Խնդրեմ:

ԲԺ. Ծնորհակալ եմ Ես չեմ ծխում:

ՎԱՀ. Հա՛, ինչո՞ւմ է բանը:

ԲԺ. Մէջտեղ լուծելու մի դժուար խնդիր կայ, և ձեզինից
չառ բան է կախուած: Խօսքը ձեր եղբոր, Միքայէլի մասին է:
Դուք, երեի, խնայած կը լինեք, որ նա մի ամբողջ ամիս հի-
ւանդ պառկած էր...

ՎԱՀ. Կարծեմ, նա հիմա վեր է կայել և գնում է ծառա-
յութեան:

ԲԺ. Այո՛, գնում է, գնում է: Բայց նա աակաւին կարդու-

բուժած չէ, դեռ ես ոտի վրայ հիւանդ է: Գնում է ծառայութեան ակամայ և ստիպուած:

ՎԱՀ. Իզոբէ: Կը սպասէր, մինչև որ առողջութիւնը տեղը կը դար:

ԲԺ. Թոյ տուէք ինձ յայտնել, պարոն Թաշճեան, որ ներկայ պայմանների մէջ նա ոչ մի յոյս չէ կարող ունենալ, որ իր առողջութիւնը երբեք տեղը կը գայ:

ՎԱՀ. Ինչո՞ւ:

ԲԺ. Նա յոգնել է, պարոն Թաշճեան, և չափից դուրս յոգնել է: Մի ուրիշը նրա տեղ գուցէ և դիմանար: Բայց նրա կազմուածքը խիստ քնքոյ է, համարեա կանացի: Ուժից վեր աշխատանքը, մանաւանդ որ դա նրա սրտովը չէ, խանգարել է նրա նեարդերը, քայքայել է:

ՎԱՀ. Կարծեմ, նրա պարսպմունքը բաւական թեթև աշխատանք է:

ԲԺ. Սխալուում էք, համարձակութիւն ունիմ այդ հաստատ ասելու: Օրուայ մեծ մասը նա անց է կացնում գրասենեակի մթնոլորտի մէջ, ուր նրա ականջի տակ շարունակ լսելի են համբիճների աղմուկը, գրիչների ճռճոցը, հեռախօսի դանդահարութիւնը... Ահա մի այդպիսի մթնոլորտի մէջ—դրա վերան աւելացրէք և ծխախոտից գոյացած մշուշը—Միքայէլը ըստիպուած է ժամերով նստել գրասենեակի առաջ և կուցած գրել, պատուել, նորից գրել և այսպէս անվերջ, անվերջ... Բայց այդ դեռ բաւական չէ: Երբ գալիս է տուն, զգում է, որ ջարդուած է, ուղեղի մէջ թմրութիւն, մէջքը ցաւում է, ձեռքը յոգնած: Նրան հանգիստ է պէտք: Բայց նա հանդատանալ չէ կարող: Նրա սիրտը լցուած է ստեղծագործութեան կարօտով: Նա չտապում է իր պատկերակալի մօտ, վերցնում է ներկապընակը, վրձինը. կամենում է գոնէ մի վայրկեան մտնել ոգևորութեան, մտորումների աշխարհը... Բայց—թող մատները չեն դորում ամուր բռնել վրձինը, ձեռքը գողում է, վրձինը ընկնում է գետին, և այսպէս իր տենչանքը մնում է անկատար... Դուք կարո՞ղ էք երեակայել, թէ դա ինչ սոսկալի դրութիւն է նրա համար:

ՎԱՀ. Այդ գէպքում աւելի լաւ է բոլորովին թողնել այդ անային աշխատանքը:

ԲԺ. Բայց դա մի հասարակ անային աշխատանք չէ, որ հեշտ կարելի էր թողնել: Հարցրէք ձեր եղբորից, և նա կ'ասէ, որ դա իր սէրն է, իր մխիթարութիւնն, իր կեանքի նպատակը:

ՎԱՀ. Շատ կարելի է:

ԲԺ. Այժմ ես ձեզ յայտնեմ, թէ ինչ դիտաւորութեամբ եմ ես եկել ձեզ մօտ:

ՎԱՀ. Այդ դժուար չէ գուշակել—Ասացէք:

ԲԺ. Բոլոր խնդիրը նրա մէջ է, որ մենք Միքայէլին փրկենք: Նրան անհրաժեշտ է ֆիզիկական և մտաւոր հանդատութիւն, այսպէս նա կ'ունենայ մի շատ տխուր վախճան:

ՎԱՀ. Դուք—ինչ միջոց էք առաջարկում:

ԲԺ. Նախ և առաջ թողնել իր ներկայ պաշտօնը և առհասարակ ամեն մի աշխատանք. յետոյ ամառուայ այս քանի ամիսը, որ առաջներես է, փոխադրուել մի գիւղ տեղ, մի խաղաղ անկիւն, ուր օդը մաքուր է, ջուրը առողջարար, չորս կողմ անգործութիւն և յուզիչ ոչ մի բան, մի խօսքով, նրան աղատել բոլոր հոգսերից և շրջապատել կեանքի բոլոր յարմարութիւններով:

ՎԲՀ. Այդ լաւ կը լինի:

ԲԺ. Բայց այս բոլորն իրագործելու համար՝ անհրաժեշտ է ձեր եղբայրական առատաձեռն օգնութիւնը... Ներեցէք, ձեր գլուխը ցաւում է:

ՎԱՀ. Ո՛չ, ինչո՞ւ հարցրիք:

ԲԺ. Որովհետև դուք այնպէս պինդ սեղմեցիք ձեր ձակատար:

ՎԱՀ. Ես զլխացաւ չ'ունիմ:

ԲԺ. Ա՛, ուրեմն սխալուել եմ... Հն, ձեր անելիքը պարզ է: Ձեզ մնում է այսուհետև, իհարկէ, առժամանակ, մինչև որ Միքայէլը բոլորովին կը կազդուրուի, մեն-մենակ ձեր ուսերի վրայ կրել ընտանիքի պահպանութեան բոլոր ծանրութիւնը:

ՎԱՀ. (չօղոց. ծանր շնչառութիւն. գլուխը մտախոն յնում է ձեռքի վրայ):

ԲԺ. Ես գիտեմ, որ այս առաջարկութիւնը խիստ ծանր կը թւայ ձեզ... Բայց ինչ արած, պարոն Թաշճեան, աշխարհն այնպէս է: Մարդիկ իրենց շահերով և պարտականութիւններով կապուած են իրար հետ. ազատուել միջավայրից—հնար չը կայ:

ՎԱՀ. Ասացէք, խնդրեմ, դուք եկել էք ինձ մօտ իմ եղբոր կողմից, թէ...

ԲԺ. Քնն լիցի: Ես եկել եմ ձեզ մօտ ոչ թէ իբրև ուղարկուած միջնորդ, ոչ, այլ բոլորովին յօժարակամ, ինքնաբերարար, առանց գրգման որեէ մէկի կողմից, ղեկավարուելով միայն խըղձիս թելադրութեամբ, որ ինձ ստիպում է ամեն միջոց գործ գնել՝ փրկելու Միքայէլ Թաշճեանին, մի անձի, որը ոչ միայն իմ բարեկամն է, այլ և ամենքից ձանաչուած մի տաղանդ, որի կորուստը անչափ զգալի պիտի լինէր մեր նօրատի ղեկա-

բուստի համար: Այն ընտիր դէմքերից մէկն է նա, որոնք իրենց փառքով աւելացնում են նաև իրենց միջավայրի փառքը և պարծանքը:

ՎԱՀ. Բայց ես զարմանում եմ: Եթէ, իրաւ, նա կարօտ է իմ շուտափոյթ օգնութեան, ինչո՞ւ անձամբ ինքը չէ դիմում ինձ և...

ԲԺ. Ներեցէք, որ ես ձեզ ընդհատում եմ: Ասացէք, խընդրեմ, երբ մենք տեսնում ենք, որ մէկը մեր աչքի առաջ խեղդւում է, մանաւանդ եթէ դա մեր մի հարազատն է, մի՞թէ մենք սպասում ենք, որ նա օգնութիւն հայցէ, և ապա միայն վտղենք փրկելու...

ՎԱՀ. Ինչ վերաբերում է իմ օգնութեան, ես, իհարկէ, կ'օգնեմ... դա իմ պարտականութիւնն է... Ես այդ չեմ ուրանում, բայց... բայց...

ԲԺ. Բայց ինչ:

ՎԱՀ. Ես չը գիտեմ, թէ ոյժս կը պատի՞ արդեօք մի այնպիսի ծանրութիւն վերցնել...

ԲԺ. Յոյս ունիմ, որ ձեր ոյժը կը պատի:

ՎԱՀ. Ես կը մտածեմ, բժիշկ:

ԲՄ. Մտածեցէք, մտածեցէք, պարսն Թաշճեան: Խնդիրը այնքան ծանրակշիռ է, որ արժէ նրա վրայ նոյն իսկ գլուխ կտորել: Մէջ տեղ կեանքի և մահուան հարց կայ:

ՎԱՀ. Բժիշկ, մի՞թէ, իրաւ, այդ աստիճան վտանգաւոր է Միքայէլի հիւանդութիւնը:

ԲԺ. Սրտի արատ է: Մահը քայլաօքայլ հետևում է նրան, որպէս իր անբաժան ստուերը: Բաւական է մի յարմար առիթ — և ամեն ինչ վերջացւաւ:

ՎԱՀ. Այո՞:

ԲԺ. Այո, այո, անտարակոյտ: Աշխատենք փրկել նրան, քանի զեռ ուշ չէ: Հաւատացէք ինձ, ոչ միայն բարոյական պարտականութիւնը, այլ նոյնիսկ (խորհրդաւոր կերպով) ձեր անձնական շահը պահանջում է, որ շուտով նրան ձեռք մեկնէք և օտի կանգնեցնէք:

ՎԱՀ. Ես այդ հասկանում եմ:

ԲԺ. Ծատ ուրախ եմ: (Վեր է կենում) Այժմ թոյլ տուէք ինձ հրաժեշտ տալ ձեզ:

ՎԱՀ. Յիսուսութիւն: (Բժիշկը գնում է: Վաճանք տխուր է և մտադարձ: Կրկին նստելով սեղանի մօտ՝ գրիչն առնում է ձեռք, բայց ոչինչ չէ գրում, աչքերը կանգնած են մի կէտի վրայ. նա մտամոլոր է և չը գիտէ, թէ ինչի համար է վերցրել գրիչը: Քիչ յետոյ նա զայրոյթով գրիչը նետում է մի կողմ, հոգեոց է հանում և տեսնում քայլերով սկսում

է անցողարձ անել: Դուռը բացւում է, և տնքտնքալով ներս է մտնում նրա մայրը՝ Եղիսաբէթը՝ մէջքը մի փոքր կռացած, կոթնած իր գաւազանին: Նրան տեսնելուն պէս՝ Վաճանք բացազանցում է. «Վա՛, մայրի՛կս»... շտապում է ընդ առաջ և ձեռքիցը բռնելով՝ բերում նստեցնում է դիւանի վրայ:)

ՏԵՍԻՒ 4.

ՎԱՀԱՆ, ԵՂԻՍԱԲԷԹ.

ՎԱՀ. Հը՛, յոգնել ես, մայրիկ:
ԵՂԻՍ. Ծովներս կոտորում են: (Նստելիս) Վայ, վայ նանի...
ՎԱՀ. Տեղս շատ բարձր է, հա՛, մայրիկ:
ԵՂԻՍ. Բարձր ես ասում ու թողնում... Ինչ մենք որ... (Թեթեւ հազ):

ՎԱՀ. Հը՛, ինչպէս ես, մայրիկ: Հօ էլ չես հիւանդացել:
ԵՂԻՍ. Է՛հ, իմ բանը եօյա կ'երթայ, էսօր կամ, վաղը չը կամ: Դո՛ւ ոնց ես, դու...

ՎԱՀ. Մենք էլ ապրում ենք էլի, մայրիկ. քաջ ենք գալիս:
ԵՂԻՍ. Է՛խ-վախ...

ՎԱՀ. Մի զոչազ կաց է, մայրիկ: Ի՞նչ ես ախտավախ գցել:
ԵՂԻՍ. Է՛հ, որդիս... Հարիւր տարեկանն էլ ինձնից ջահիլ է: Ես էսպէս շուտ ձերացողը չէի, դո՛ւք ինձ պառաւացրիք:

ՎԱՀ. Ո՞վ, մենք:
ԵՂԻՍ. Հա՛, որդի ջան, դուք, դո՛ւք, իմ որդիքս:

ՎԱՀ. Ա՛խ, մայրիկ, դու միշտ, միշտ գանգատաւոր ես մեզնից:

ԵՂԻՍ. Ձեր զարգիցը, ձեր անսէրութիւնիցը ես էսպէս կուչ եկայ, գունդուկծիկ գառայ: Դուք որ սէրով եղբայրներ լինէիք, իմ կեանքի վրայ նոր կեանք կ'աւելանար, բայց, (հոգեոց) սխ...
ՎԱՀ. Մայրիկ, ի սէր Աստուծոյ, թող այդ սխ քաշելդ. մարդու սիրտ է մաշում, հաւատան ինձ:

ԵՂԻՍ. (Կարճատեւ լուռութիւնից յետոյ) Ա՛յ Վաճան, այ որդի ջան, ախր ասան տեսնեմ, խի՛ մեղ մօտ չես գալիս, հը՛: Ձեռ ասում, էստեղ մայր ունիմ, քոյրեր ունիմ, եղբայր ունիմ, մի գնամ տեսնեմ, կենդանի՛ են թէ մեռած են: Մեր տունը հարամի՛ տուն է, որ չես ուզում օտ գնես:

ՎԱՀ. Մայրիկ, Աստուած վկայ, ժամանակ չի լինում: Հա- զարումի գործեր կան... Ա՛յ, նայիր:

ԵՂԻՍ. Է՛հ, որդիս... Ասան, սիրտդ է սառել մեղանից:

ՎԱՀ. Ի՞նչպէս թէ սառել:

ԵՂԻՍ. Մի մարդու սիրտ որ իր օջաղի վրայ տաք լինի, նա ժամանակ միշտ կը գտնի: Բայց չէ, դու ուրիշ բանի վրայ ես տաքացել:

ՎԱՀ. Ի՞նչի վրայ, մայրիկ:

ԵՂԻՍ. Ուշուժաբոց տուել ես փողին ու մեղ մոռացել ես, որդիս: Մի անգամից ես ուզում միլլիոնի տէր դառնալ:

ՎԱՀ. Ի՞նչ ասեմ, մայրիկ: Շատ ուղիղ է քո ասածը: Կեցցես: Դու ինձ հասկացել ես: Այո՛, ես վճռել եմ հարստանալ, միլլիոնի տէր դառնալ: Եւ ի՞նչ... Դու այդ մեղք ես համարում: Նայիր չորս կողմդ, վերցրու, ուս կ'ուզես, քանի անուն ես ուզում, տամ: Բոլորը, բոլորը իրանց ուշուժաբոց տուել են հարստանալուն, և շատերին յաջողւում է: Յիմարը մենակ ես եմ, ի՞նչ է:

ԵՂԻՍ. Ես էդ չեմ ասում, որդիս: Իհարկէ, խելօքը նա է, ով կարողանում է փող դատել, ով իր ապագայի վրայ մտածում է: Աշխարհ է. հետու քեզանից, հետու մեղանից, սև օրեր են պատահում, մարդ նեղութիւնների մէջ է ընկնում... Բայց իմ ասածը ուրիշ բան է:

ՎԱՀ. Քո ասելն այն է, թէ ինչո՞ւ ձեզ մօտ չեմ գալիս, հնա:

ԵՂԻՍ. Մենակ չը գալիք է: Մեղ թշնամու պէս աչքիցդ դրել ես, որդիս, օտար մարդիկ (լալաղին) քեզանից աւելի են սրտացաւութիւն անում մեզ համար:

ՎԱՀ. Դու էլ շատ լաւ գիտես, մայրիկ, թէ ինչո՞ւ էլ չեմ ուզում գալ ձեզ մօտ, և թէ ինչու սիրաս կարուես ձեր տնից... Ես մոռացել էի. ինչո՞ւ կրկին միտս գցեցիր այն տեսարանը, որ իմ ներսս տակնուվրայ արաւ ու սիրտս լցրեց մաղձով, դառնութեամբ... Երբ ես վերջին անգամ եկայ ձեզ մօտ այցելութեան, դու չը տեսար, բայց քոյրերս վիայ են, թէ ինչպէս ինձ ընդունենց Միքայէլը... Նա չ'ուզեց մինչև անգամ իմ բարեկին պատասխանել, արհամարհանքով երեսը դարձրեց ինձնից, անցաւ իր սենեակը և գունն ամուր գարկեց կտիցը!... Վերաւորանքը սոսկալի էր, արիւնը գլխիս տուեց, ես ինձ հազիւ զըսպեցի... Եղբայրս չը լինէր նա, բանը վերջացած էր: Ես նրան... ես նրան... իսկոյն եկի... Է՛հ, լաւ է թողնենք այս... Ամեն անգամ, երբ յիշում եմ, կատաղութիւնս գալիս է, և... և... չը գիտեմ, թէ ի՞նչ անեմ, որ սիրտս հովանայ...

ԵՂԻՍ. Վայ ինձ, վայ ինձ... Մի մայր երկու որդի ունենայ, երկուսն էլ ուսումով, պատուով, ու մօր աչքերի արտա-

սուքը չը ցամաքի, մի ուրախ օր չը տեսնի խեղճը, նստի ու սև բուրի նման վայ տայ իր գլխին...

ՎԱՀ. Է՛հ, լաւ, բաւական է: Հիմա ասելդ ի՞նչ է, ասան, տեսնեմ:

ԵՂԻՍ. Ասելս էն է, ինչ որ ասում եմ:

ՎԱՀ. Տանը ինչպէս էք կառավարւում:

ԵՂԻՍ. Է՛հ, վայ մեր կառավարուելուն:

ՎԱՀ. Հօ փողի նեղութիւն չէք քաշում:

ԵՂԻՍ. Բաս ի՞նչ, առանց դրան: Մի տանտէր էլ ունինք, Աստծու պատիժ է դառել մեր գլխին:

ՎԱՀ. Ինչո՞ւ: Քրեհի համար, երեի, նեղացնում է:

ԵՂԻՍ. Նեղացնում է նեղացնելու պէս: Մի երկու ամսուայ քրեհը մնում էր. էլ հանգստութիւն չ'ունինք նրա ձեռքը: Գնալ-գալով հողինքս հանեց: Ո՛չ առաւօտ է հարցնում, ո՛չ իրիկուն. ժամանակ-անժամանակ տուն է մտնում, հացի վերջը վեր կացնում, քնատեղից դարթեցնում է... «Փողս տուէք, որ, փողս տուէք», ասում է, «թէ չէ գանգատ կ'անեմ»: Ու վերջումն էլ իր ասածն արաւ անիծուածը:

ՎԱՀ. Գանգատ է տուել:

ԵՂԻՍ. Վաղը չէ, միւս օրը Միքայէլը դատարան է կանչուած: Խեղճի ձեռին էլ փող չը կայ, որ բերանը ձեփի, ու մընացել է ձեռքը ծոցումը...

ՎԱՀ. Ինչո՞ւ ինձ չէիք դիմում: Ես կը տայի, ինչքան հարկաւոր է:

ԵՂԻՍ. (կոր հողոց) Է՛հ, որդի ջան... Սիրտս լցուած է, լեզու կարճ... (Վեր է կենում):

ՎԱՀ. Ինչո՞ւ վեր կացար, մայրիկ:

ԵՂԻՍ. Գնամ կամաց-կամաց:

ՎԱՀ. Մի քիչ սպասիր: (Գնում է սեղանի արկղը բաց անում եւ փող վերցնելով՝ բերում առաջարկում է մօրը): Ա՛ս, մայրիկ, մի քիչ փող տամ քեզ:

ԵՂԻՍ. (Ձեռքի մերժողական շարժումով) Չէ, չէ, չէ... Ես դրա ամար չեմ եկել քեզ մօտ... Ինձ միայն ձեր սէրը, ձեր համահաճայնութիւնն է պէտք...

ՎԱՀ. Այ՛ ձեզ անտեղի հպարտութիւն: Իսկ տան քրեհը, իսկ տանտիրոջ գանգատը: Ուրախ կը լինիք, եթէ նա վեր գըրել տայ ձեր կայքը, ձեզ սնանկ յայտարարի: Ամօթ չէ մեղ համար: Մի ժամանակ Թաչճեանների անունը պատաւօր քաղաքացիների շարքումն էր յիշուում, հիմա մենք ինչպէս թոյլ տանք, որ մեր անունը աշխարհի առջ անարգուի... Վերցրու, մայրիկ:

զու այս փողը կը տաս Միքայէլին, նա էլ տանտիրոջ կը յան-
ձընի:

ԵՂԻՍ. Անհնգ կաց: Նա շատ անգամ է փորձանքի մէջ ըն-
կել ու, փառք Աստծուն, միշտ էր անվնաս ազատուել է: Մի
բան կ'անի: Պատկերն էր ուզում ուղարկել մէկին...

ՎԱՀ. Ախր ինչու չես ուզում վերցնել, մի ասան, տես-
նեմ:

ԵՂԻՍ. Եղբայրդ չի ընդունի... Դու նրան չես ճանաչում,
Վահան, չես ճանաչում... Եթէ դու մեր բարին ես ցանկանում,
եթէ դուք քեզ մերն ես համարում, դու էս տեսակ ողորմու-
թիւնը կը թողնես ու ինքդ բո ստովդ կը դաս մեզ մօտ, կը
հաշտուես եղբորդ հետ. դու նրանից ներողութիւն կը խնդրես,
նա քեզանից... Էն ժամանակ միայն կ'ասեմ, որ որդիս կտրած
էր ու գտայ: Ու էն ժամանակ եղբայրդ էլ սոփ կը չանգնի, խեղճ
եթիմներիս բախտն էլ կը բացուի, ես էլ վերջապէս մի օր կը
տեսնեմ: (Կամաց-կամաց զնում է:)

ՎԱՀ. Ապասիր, մայրիկ. թո՛ղ կառք բերել տամ: (Սեղանի
զանդը տալիս է. դալիս է Օճաննէսը:) Մօրս ճանապարհ դիր մինչև
փողոց: Մի լաւ կառք կը վարձես, փողը կը տաս կառապանին,
մայրիկիս կը նստեցնես և կ'ասես, ուր տանի:—Մայրիկ, ես
վաղը ձեզ մօտ եմ:

ԵՂԻՍ. (Ուրախ) Ի՞նչ ասացիր, որդիս. կրկնիր մէկ էլ:

ՎԱՀ. Մայրիկ, վաղը—ես ձեզ մօտ եմ:

ԵՂԻՍ. Վահան, եթէ չ'եկար, դու էլ իմ որդին չես!

(Եղիսաբէթը զնում է: Վահանը՝ դրան մօտ կանգնած՝ նայում է մօր ե-
տեւից, մինչև նրա իջնելը. նրա դէմքը խիստ մտախոհ արտայայտուածին
է ստացել:)

ՏԵՍԻԼ 5.

ՎԱՀԱՆ. (Մենակ)

Եղբօրս հետ հաշտուելը դարձել է անհրաժեշտութիւն: Ուղիղ
է, նա ինձ վիրաւորեց և սաստիկ վիրաւորեց իր սպանիչ արհա-
մարհանքով, բայց իսկապէս չէ որ ես էի նրան տեղիք տուել...
Արագ հարստանալու անիծեալ կիրքը, որ ընդհանուր է այժմ,
վարակեց ե՛ ինձ, և ես իմ անտարբերութիւնը գէպ իմ թշուառ
զերդաստանը հասցրի ծայրայեղ անգթութեան... Շատ ճշմարիտ
են բժշկի խօսքերը. «Անջատուել միջավայրից—հնար չը կայ!»
Որքան կ'ուզես, ծրագիրներ կազմիր, օղային ամբողջներ կառու-
ցիր—իզո՛ւր է բոլորը. կեանքը հողմահալած ուրուականի պէս

հասնում է ետեւիցդ, ցրիւ է տալիս գեղեցիկ ծրագիրներդ, կոր-
ծանում է օղային հոյակապ ազարանքդ, և—վերջ անուրջնե-
րիդ!.. Ո՛չ, կատարեալ անկման չը պէտք է հասնել: Աթափուեմ,
քանի դեռ ուշ չէ:—Մաքուր խիղճը և բարի անունը—ամենից
առաջ!

ՎԱՐԱԳՈՅԻ

ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ ՉՈՐՐՈՐԳ

Նկարիչ Թաշճեանի բնակարանը (ոչ նախկինը): Գլխաւոր մուտքը ճակատից: Սենեակի պատուհանները փոքր են, զգացում է մաքուր օդի եւ լոյսի պակասութիւն, որովհետեւ պատուհանների առաջ հազիւ երկու արշին հեռաւորութեան վրայ բարձրանում է հարեւան տան պարիսպը, ծածկելով արեւ եւ հորիզոն: Սարքուկարգը միեւնոյնն է, բայց աւելի հնացած: Ֆլորան կարգի է բերում զրասեղանի իրերը եւ մաքրում փոշին, իսկ Սաթենիկը ջրում է ծաղիկները: Ժամանակը—հետեւեալ օրը, զեղեցիկ առաւօտ:

ՏԵՍԻԼ 1.

ՖԼՈՐԱ, ՍԱԹԵՆԻԿ, յետոյ N.-ի ԳՈՐԾԱԿԱՏԱՐԸ.

ՍԱԹ. Դուրսը հրաշալի գարուն է, արեւը պայծառ, օրը սքանչելի: Հիմա ամեն տեղ ծառ ու ծաղկունք՝ նոր կեանք առած՝ արագ աճում, ծաղկում, փարթամանում են... Միայն իմ ծաղիկներս են, որ թմբած մնացել են եւ չեն կենդանանում...

ՖԼ. Լոյսի պակասութիւնիցն է, ես կարծում եմ: Մի ծաղիկ, որ արեւի երես չը տեսնի, իհարկէ, դրանց օրը կ'ընկնի:

ՍԱԹ. Արդէն ես պոնական վարդս տերեւները թափել է, մնացել է ցողունը, սեհանն էլ կամաց-կամաց թառամում է... Ափսոս իմ ծաղիկներս... (Ջրում է:)

ՖԼ. (կարճատեւ լռութենից յետոյ) Սաթ, ուղիւղ ես ասում, որ այսօր Վահանը պիտի գայ մեզ մօտ:

ՍԱԹ. Քն, իհարկէ, մայրիկից հարցրո՛ւ:

ՖԼ. Ի՞նչ հրաշալի բան—գայ, Միքայէլի հետ հաշտուեն...

ՍԱԹ. Ի՞նչպէս անհամբեր սպասում եմ նրա գալուն, եթէ իմանաս...

ՖԼ. Երեւակայիր,—մի ամբողջ տարի է, որ Վահանը մեզ մօտ չի եկել:

ՍԱԹ. Մի տարուց էլ աւելի:

ՖԼ. Ա՛խ, դրանց անսէրութիւնը մեզ բոլորիս մաշեց: Մեր տան վրայ, կարծես, աշնան մառախուղ է նստած, ճնշում, ճընշում է: Տեսնես, էլ կը բացուի մեր օրը թէ ոչ:

ՍԱԹ. Այս օրուանից Աստուով կը բացուի... Բայց գիտես ինչ, Ֆլորա: Ես մի բանից եմ վախենում. վնչ թէ յանկարծ Միքայէլը վատ տրամադրութեան մէջ լինի եւ այն անդամուայ պէս...

ՖԼ. Ես նրան կը դիուշացնեմ:

ՍԱԹ. Անպատճառ, Ֆլորա: Չը մոռանան, հն:

(Մտնում է պարոն N-ի գործակատարը:)

ԳՈՐԾ. Կարելի է տեսնել պարոն Թաշճեանին:

ՖԼ. Իսկոյն: (Ֆլորան եւ Սաթենիկը գնում են: Քիչ յետոյ երեւում է Միքայէլը՝ լրագիրը ձեռին: Այցելուին տեսնելուն պէս՝ ընդհատում է լրագրի ընթերցումը: Այժմ նրա դէմքը աւելի նիհար է եւ գունատ. աչքերի մէջ յոգնութիւն եւ թախիծ:)

ՏԵՍԻԼ 2.

ՄԻՔԱՅԷԼ, ԳՈՐԾԱԿԱՏԱՐ.

ՄԻՔ. Ա՛, դուք էք:

ԳՈՐԾ. Բարեւ ձեզ, պարոն Թաշճեան:

ՄԻՔ. Բարեւ, բարեւ: Ստացա՞ք իմ ուղարկած պատկերը:

ԳՈՐԾ. Այո՛, դուք բարեհաճել էք ուղարկել իմ պարոնին ձեր մի պատկերը...

ՄԻՔ. Այն, որ ձեր պարոնը, կամ աւելի ճիշտ, նրա կինը, խիստ հաւանել էին:

ԳՈՐԾ. Իսկապէս հիանալի պատկեր է: Բայց կը ներէք, խնդրեմ, ինձ պատւիրեցին վերագարձնել ձեզ...

ՄԻՔ. Վերագարձնել...

ԳՈՐԾ. Այո՛, հետո բերել եմ: Նախասենեակում յանձնեցի օրիորդին:

ՄԻՔ. Բայց ինչո՞ւ, ասացէք, խնդրեմ՝ Հիմա էլ դուք չէ չէ գալիս...

ԳՈՐԾ. Ո՛չ, ինչպէս կարելի է չը հաւանել մի այնպիսի սքանչելի գործ...

ՄԻՔ. Ուրեմն...

ԳՈՐԾ. Թէն, իմ կարծիքով, պատկերը ոչ թէ 300, այլ

հազար բուբլի էլ արժէ, բայց ի՞նչ արած, նրանց հասկացողութեամբ, գինը շատ թանկ է:

ՄԻՔ. Թանկ: (Գառը ծիծաղ) Իրաւունք ունին, իրաւունք ունին...

ԳՈՐԾ. Բայց իմ պարոնը ուրիշ բան է խնդրում ձեզանից...

ՄԻՔ. Ասացէք, ասացէք, ես լսում եմ:

ԳՈՐԾ. Նա խնդրում է, որ իր այս լուսանկարը բնական մեծութեամբ նկարէք:

ՄԻՔ. Ահա, ուրեմն նրան հարկաւոր է գնալ դերձակի մօտ և իր չափը վերցնել:

ԳՈՐԾ. Եւ խնդրում էր նկարել ոչ թէ սև, այլ իւզաներկ գանազան գոյներով:

ՄԻՔ. Յետոյ:

ԳՈՐԾ. Յետոյ իմ պարոնը ցանկանում է իմանալ, թէ արդեօք ինչքան կը վերցնէք այս պատկերի համար:

ՄԻՔ. (Գառը ծիծաղ. գլուխը թափափարում է) Եթէ ծայրայեղ կարիքը չը ստիպէր, լսում էք, ի՞նչ եմ ասում, ծայրայեղ կարիքը եթէ չը ստիպէր, հաւատացէք իմ ազնիւ խօսքին, ես ոչ մի կերպ չէի ստորացնի ինձ մինչ այն աստիճան, որ ինքս իմ ձեռքով վերցնէի իմ լաւագոյն գործերից մէկը և ուղարկէի ձեր պարոնին, խնդրելով իսկական գնից չորս անգամ պակաս!... Դրանից աւելի ստորացնել իր վրձինը, ես կարծում եմ, թող չէր սայ և ոչ մի նկարիչ...

ԳՈՐԾ. Այո, իհարկէ... Իսկ այս լուսանկարը...

ՄԻՔ. Իսկ այդ լուսանկարին գալով, խնդրում եմ յայտնէք ձեր պարոնին, որ ես այդ պատէրը չեմ ընդունում: Իսկ եթէ նա այդքան սիրահարուել է իր գէմքի վրայ, նա ունի տանը արհմօճներ, — ահագին հայելիներ, որոնց մէջ ամեն բոպէ, երբ ինքն իրան կարօտում է, կարող է տեսնել իր կերպարանքը բնական մեծութեամբ և ամենաճշգրիտ նմանութեամբ:

ԳՈՐԾ. Ես խորհուրդ կը տայի վերցնել, լաւ վարձատրութիւն կը ստանաք:

ՄԻՔ. Շնորհակալ եմ ձեր խորհրդի համար:

ԳՈՐԾ. Ուրեմն — չէք կամենում ընդունել:

ՄԻՔ. (Խիստ) Ո՛չ: (Սկսում է կարդալ քաղիրը):

ԳՈՐԾ. Ներողութիւն: (Գնում է):

ՄԻՔ. Երթա՛ք բարև: (Մտնում է Ֆլորանս):

ՏԵՍԻԼ 3.

ՄԻՔԱՅԷԼ, ՖԼՈՐԱ.

ՄԻՔ. Ես քեզ չէի ասում, Ֆլորա, որ դրանց առաջ չ'արժէ մարգարիտ ձգել, որովհետև կոխ կը տան կ'անցնեն, իսկ դու՝ «Ո՛չ, ուղարկիր, ուղարկիր»... Ահա և ուղարկեցի:

ՖԼ. Պատկերը վերադարձրել են — շատ հարկաւոր է:

ՄԻՔ. Բայց չէ որ դա մեր վերջին յոյսն էր:

ՖԼ. Ամենեին ո՛չ: Տեսնում ես: (Յոյց է տալիս ականջի օդերը) Սրանք դեռ կան... Իսկ եթէ կ'ուզես ուղիղն իմանալ, քո վերջին յոյսը — քո եղբայրն է:

ՄԻՔ. Ես քեզ չեմ հասկանում: Ի՞նչ ես ուզում ասել:

ՖԼ. (Ուրախ) Ես ուզում եմ ասել, որ Վահանը այսօր մեզ մօտ է:

ՄԻՔ. Վահանը, մեզ մօտ: Դա անկարելի բան է:

ՖԼ. Հաստատ խօսք:

ՄԻՔ. Ո՞վ ասաց:

ՖԼ. Մայրիկը: Երեկ նրա մօտ է եղել, և նա ասել է, որ վաղը, այսինքն այսօր պիտի գայ մեզ մօտ և քեզ հետ հաշտուի:

ՄԻՔ. Զարեանալի հոգեփոխութիւն: Ձէի սպասում նրանից:

ՖԼ. Բայց նա անպատճառ պիտի գայ:

ՄԻՔ. Շատ ուրախ եմ, թո՛ղ գայ: Դա պատիւ է բերում նրա մեծահոգութեանը:

ՖԼ. Միայն խնդրում եմ, Միքայէլ, տես, մի գուցէ դարձեալ այն անգամուայ պէս, բարեկու փոխարէն, երեսդ դարձրենս նրանից և քաշուես սենեակդ: Նա գալիս է քեզ հաշտութեան ձեռք մեկնելու, չը նայած այն ծանր վիրաւորանքին, որ դու նրան հասցրել ես: Այդ հաշտութիւնից է կախուած մեր ընտանիքի կրջանկութիւնը... Միքայէլ, չը լինի թէ դու փակես դուռը մեր բախտաւորութեան առաջ...

ՄԻՔ. Դու կարծում ես, ինձ համար շատ դուրեկան է մեր, երկու հարազատ եղբայրներիս, խռովութիւնը և թշնամանքը:

ՖԼ. Ուրեմն դու նրան սիրով կ'ընդունես, չէ, Միքայէլ:

ՄԻՔ. (Կարծես, հին վէրքը նորոգուեց. կամաց-կամաց յուզուելով) Բայց ի՞նչ անեմ: Միթէ ես մեղաւոր եմ, որ մեր յարաբերութիւններն այսքան փչացան:

ՖԼ. է՛հ, լա՛ւ, անցածն անցել է: Չ'արժէ հին դարմանը քամուն տալ...

ՄԻՔ. Նա մեզ հետ խիստ տմարդի կերպով վարուեց...

ՖԼ. Վնաս չ'ունի, դու մեծ եղբայրն ես, ներողամիտ եղբի: Նա ջանիլ էր, նա անսիրձ էր...

ՄԻՔ. (Յուզուած) Մտածիր, թէ նա ինչ կարող էր անել մեզ համար—և չ'արաւ: Ես մի հատիկ եղ էի՝ լծած մի ծանր սայլի: Հողիս դուրս էր դալիս, աչքերս արիւն էր կոխում, անքալով և հեալով էի փոխում իւրաքանչիւր քայլս,—նա, հարազատ եղբայրս, տեսաւ—և չը թեթեայրեց իմ լուծը: (Համարեա լալազին) Մեր խնդճ ընտանիքը հեծում էր ետին չքաւորութեան մէջ,—միակերպ, անգոյն, օխուր կեանք, ո՛չ մի միսիթարութիւն, մերկութիւն և սով,—նա այս բոլորը տեսնում էր, և այնուամենայնիւ ո՛չ մի սրտացաւութիւն, համակրութեան և ո՛չ մի ցոյց!.. Վատառողջ և թոյլ ես հանգչում էի մարող ճրագի պէս, և նա անուշադրութեան մատնեց ինձ... կարիքը, զրկանքները մեզ բոլորիս յուսահատութեան հասցրին,—երբէք նա մօտ չ'եկաւ, նա մատ մատի չը խփեց... Նա իր սպանիչ անտարբերութեամբ նայում էր, թէ ինչպէս կամաց-կամաց, կեանքի հոգսերի տակ, խեղդուում, խլանում էր իմ մէջ հոգուս լաւագոյն մասը՝ իմ ստեղծագործական աւիւնը, երկնային կայծը... Ի՞նչ ծրագրերներ, ի՞նչ փայլուն յոյսեր մի քանի տարի առաջ—և ի՞նչ սոսկալի հիւստիափութիւն՝ այժմ!

ՖԼ. Բայց այնուամենայնիւ, ես կրկնում եմ, դու նրան պիտի ներես, պիտի ներես եղբօրդ բոլոր սխալները: Նա ինքն էլ, եթէ կ'ուզես, մեղաւոր չէր այնքան, ինչպէս դու կարծում ես: Նա տեսնում էր, որ ընկեր-բարեկամ, ծանօթ-անծանօթ, մեծ ու փոքր, մի խօսքով, բոլորը մի տեսակ տենդային թափով, խենթերի նման զլխապատառ վազում են հարստութեան ետեւից... Հոսանքը զօրեղ էր, յափշտակեց և նրան, ու նա գնաց հոսանքի հետ... Բայց ահա նա զգում է, կամենում է փարատել իր հին մեղքերը—և գալիս է քեզ մօտ հաշտութեան ձեռք մեկնելու համար: Միթէ կրկին երես կը դարձնես նրանից, միթէ կրկին ես կը մղես այն ձեռքը, որը պարզում է քեզանից ներում խնդրելու: (Վերջին խօսքերի վրայ դուր բացում է, և երևում է նկարիչ Մանասեանը՝ ուրախ, առողջ, ծիծաղկոտ դէմքով, ցիլինդրը ձեռին: Նրան տեսնելուն պէս՝ Միքայէլը շտապում է ընդառաջ, Մանասեանը եւս արագ գալիս է նրան հանդիպելու: Միքայիլը եւ կարօտազին ողջագուրանք:)

ՏԵՍԻՒ 4.

ՄԻՔԱՅԷԼ, ՖԼՈՐԱ, ՄԱՆԱՍԵԱՆ.

ՄԱՆ. Իմ թանկագին ուսուցչին յարգանքս: (Տիկնոջ էլ բարեւոյց յետոյ՝ դիմում է Միքայէլին:) Ի՞նչ նիհարել էք:

ՄԻՔ. Բարեւ, սիրելիս: Ի՞նչպէս էք:

ՄԱՆ. Ինչպէս տեսնում էք—ուրախ և առողջ:

ՄԻՔ. Թոյլ տուէք շնորհաւորել ձեզ ձեր առաջին պատկերահանդիսի յաջողութեան համար:

ՖԼ. Շնորհաւորում եմ և ես:

ՄԱՆ. Շնորհակալութիւնս:

ՄԻՔ. Քիչ առաջ ես դրա գնահատութիւնն էի կարդում լրագրի մէջ: Ի՞նչ գովեստներ, ի՞նչ սքանչացում... կարդում եմ և, ճշմարիտ, հաւատալս չէ գալիս: Ի՞նչպէս, մտածում էի ինքս ինձ, սա այն Մանասեանը չէ, որ ինձ մօտ նկարչութեան դասեր էր վերցնում, որին սովորցնում էի յոյս և ստուերի ու հեռապատկերի կանոնները... Չէ անցել ընդամենը մի տասը տարի— և սրբան մեծ յառաջադիմութիւն, ինչպիսի հսկայական թուիչք...

ՄԱՆ. Գիտէք, պարոն Միքայէլ, իմ քննադատը, կարծեմ, մի քիչ հրապուրուել է և ասել աւելի, քան հարկաւոր էր. այնպիսի բառեր է շոտել, որոնց արժանացնում են միայն երկեւրի վարպետներին:

ՄԻՔ. Սյո խօսքերը պատիւ են բերում ձեր համեստութեանը: Եթէ իմանաք, ես այժմ ինչպէս եմ հետաքրքրուած ձեզանով, ինչպէս կ'սկզբէի տեսնել ձեր վրձինի արտադրութիւնները:

ՄԱՆ. Ինձ էլ սաստիկ հետաքրքրում է ձեր կարծիքը, իբրև մի հմուտ գեղարուեստագէտի կարծիք:

ՖԼ. Դուք այստեղ չը պիտի բանաք ձեր ցուցահանդէսը:

ՄԱՆ. Ինչպէս չէ, աիկին: Վազն և եթ: Ես եկել եմ այս քաղաքը յատկապէս այդ նպատակով:

ՄԻՔ. Ուրախալի է այդ լսել:

ՄԱՆ. Սենեակը արդէն վարձուած է:

ՄԻՔ. Հիանալի:

ՄԱՆ. Ահաւասիկ ես բերել եմ ձեզ համար պատուաւոր տոմսակներ: (Յանձնում է տոմսակները):

ՄԻՔ. Շնորհակալ եմ, կը դանք իհարէ:

ՄԱՆ. Նոյնպէս և ձեզ, տիկին, կը խնդրէի չնոր՝ բերել իմ պատկերահանդէսը:

ՖԼ. Ուրախութեամբ:

ՄԻՔ. Ուրեմն վաղը կը բացուի:

ՄԱՆ. Այո: Այսօր կը վերջացնեմ պատկերների դասաւորութիւնը, և վաղը ժամը 10-ից արդէն բաց է մինչև երեկոյեան իննը, և այսպէս մի ամբողջ ամիս:

ՄԻՔ. Քանի հատ է:

ՄԱՆ. Ընդամենը երեսուն:

ՄԻՔ. Բայց լրագրի մէջ ասուած է, կարծեմ, երեսուն երկը:

ՄԱՆ. Այդքան էր: Բայց երեքն արդէն վաճառուած է:

ՖԼ. Երեքը վաճառուած:

ՄԱՆ. Այո, և բաւական թանկագին պատկերներ:

ՄԻՔ. Քանիսով:

ՄԱՆ. Այդ երեք կտոր պատկերների համար ես ստացել եմ ընդամենը 1500 բուբլի:

ՖԼ. Լսե՛մ ես, Միքայէլ, 1500 բուբլի...

ՄԻՔ. Կեցցէք, կեցցէք: Շատ ուրախ եմ: Դա մեծ յաջողութիւն է: Բոլորն էլ, իհարկէ, ժանր, այո:

ՄԱՆ. Դիմանկար և ժանր: Ես սիրում եմ նկարչութեան այն ձիւղը, որտեղ կարելի է խօսել մարդու հոգուց:—Ահա և պատկերահանդիսի ցուցակը: (Տալիս է մի թերթիկ):

ՄԻՔ. (Աքի անցկացնելով ցուցակը) Ձեր ցուցահանդէսը խոստանում է վերին աստիճան հետաքրքրական լինել:

ՖԼ. Տուր ինձ նայեմ, Միքայէլ: (Նայում է):

ՄԻՔ. Ո՛րքան ժամանակում էք նկարել այս ամենը:

ՄԱՆ. Վերջին երկու-երեք տարուայ ընթացքում:

ՄԻՔ. Բեղմնաւոր վրձին է:

ՄԱՆ. Ես արագ նկարող եմ:

ՄԻՔ. Բոլորն էլ նկարել էք արտասահմանում:

ՄԱՆ. Մի մասը Փարիզ, մի քանիսը՝ Միւնխըն:

ՄԻՔ. Յետոյ, մասնակցում էիք, իհարկէ, այնտեղի սալոններում:

ՄԱՆ. Այո, մի քանի անգամ մասնակցել եմ և, պէտք է ասած, միշտ սիրալիր ընդունելութիւն էի գտնում: Լրագիրներն էլ երբեմն դովասանքներ գրում էին իմ մասին: Այդ կողմից ես շատ գոհ եմ: Մի պատկերս, օրինակ, դնուած է և այժմ գտնուում է մի թանգարանում, երկուսն էլ ուղարկուած են դաւառական միւզէոնները:

ՄԻՔ. Հազար երանի ձեզ: Եւրոպայի գեղարուեստական

կենտրոնները սաի տակ տուած և ինչ սքանչելի գլուխ-գործոցներ տեսած կը լինիք...

ՄԱՆ. Այո, իհարկէ: Բայց ոչ բոլորը: Բոլորն ի մօտոյ ճանաչելու համար՝ հարկաւոր են երկար տարիներ և նամանաւանդ միջոցներ... Ընչտ է, ինձ լաւ ծանօթ են այժմ Լուվրը, Բերլինի ազգային միւզէոնը, Դրեզդենի և Միւնխընի հաշակաւոր պատկերասրահները, Պետերբուրգի էրմիտաժը... բայց այս դեռ բոլորը չէ: Դեռ մնում են Հոլլանդիան, Իտալիան, Իտալիայի մեծ մասը... Մի խօսքով, դեռ շատ բան կայ տեսնելու: Այդ էլ սպաւաւում:

ՄԻՔ. Տայ Աստուած, որ դրանց տեսութեանն էլ արժանանաք: Բայց այդքանն էլ կարծեմ բաւական է, որ ձեր դեղադիտական հասկացողութիւնների մէջ մեծ յեղաշրջում կատարուէր:

ՄԱՆ. Եւ կատարուեց: Հին և նոր ժամանակների հանճարեղ վարպետների գործերը ինձ շատ և շատ բան սովորեցրին:

ՄԻՔ. Գեղարուեստին ծառայողը անձ այսպէս պէտք է լինի, Ֆլորա,—անտառային թռչունի պէս ազատ:

ՖԼ. (Կիսակատակ) Քեզ չենք խանդարում: Կարող ես դառնալ անտառային թռչուն, եթէ այդ քեզ հաճելի է:

ՄԱՆ. (Նոյնպէս կատակով) Մի պայմանով, տիկին, որ դուք էլ դառնաք անտառային թռչուն և հետեւէք ձեր ամուսնուն. սպաթէ ոչ, դուք կը մնաք մենակ և կարօտը կը քաշէք: (Ծիծաղում են): Հա, իդէպ, ասացէք, խնդրեմ, պարոն Միքայէլ, դուք ինչ էիք անում այս վերջին տարին:

ՄԻՔ. Ես—թմբում էի և ուրիշ ոչինչ:

ՄԱՆ. Ի՞նչ էք ասում:

ՄԻՔ. Այո, հաւատացէք ինձ:

ՄԱՆ. Ոչինչ չէք նկարել:

ՄԻՔ. Ոչինչ:

ՄԱՆ. Այդ շատ ցաւայի է:

ՄԻՔ. Այո, թանկագին բարեկամս, գլորում էի դէպի ցած, և նրքան դուք աւելի և աւելի վեր էք բարձրանում կատարելութեան աստիճաններով, այնքան էլ ես աւելի և աւելի ցած էի գլորում անկման ճանապարհով:

ՄԱՆ. Պարոն Միքայէլ...

ՄԻՔ. Չ'արժէ մինչև անգամ խօսել իմ մասին:

ՄԱՆ. Ինչու ձեզ այդպէս դատաւիտում էք:

ՄԻՔ. Որովհետեւ ես մէկն եմ այն վատ արարածներից, որոնք դաւաճանում են իրենց կոչմանը և իրենց քանքարը, այդ դեղեցիկ երկնային պարգևը, հողի տակը թաղում... Ո՛չ, իմ մա-

սին չը խօսենք: Դուք, դժուր պատմեցէք ձեր տպաւորութիւններին, ձեր ճամբորդութիւններին... Ես բոլոր ուշադրութիւնս լարած՝ կը լսեմ: Խօսեցէք: Ի՞նչ նոր հովեր, ի՞նչ նոր հոսանքներ կան այնտեղ, գեղարուեստի այն օրհնակ աշխարհում: (Ընդմիջում:)

ՄԱՆ. (Նայելով ժամացոյցին) Ա՛, արդէն ուշ է: Ինձ սպասում են: Ներեցէք, խնդրեմ: Մի ուրիշ անգամ ես կը գամ ձեզ մօտ և երկնք-երկնք զրոյց կ'անենք միասին այդ նոր հովերին: (Կամենում էր հրաժեշտ տալ, յանկարծ մի բան է յիշում:)

Մ: Խ, իրաւ, քիչ էր մնացել մոռանայի: Չէ որ ես յիշատակի նուէր եմ բերել ձեզ համար իմ նկարչական գործերից: (Կրան մօտ աճոռի վրայ դրուած է պատկերը՝ շրջանակով եւ փաթածուած: Մանասեանը վերցնում է պատկերը եւ մատուցանում Միքայէլին:)

Իմ առաջին ղեկավարին ամենախորին յարգանք:

ՄԻՔ. Շնորհակալ եմ: Ես խիստ զգացուած եմ ձեր երախտագէտ սրտի այսպիսի ջերմ արտայայտութեամբ:

ՄԱՆ. Չ'արժէ, չ'արժէ:—Պատիւ ունիմ, տիկին:

ՅԼ. Ցը տեսութիւն:

ՄԻՔ. Միթէ չէիք կարող փոքր ինչ ուշանալ: Միասին կը նայենք այս պատկերը և յետոյ...

ՄԱՆ. Խնդրում եմ, ներէք: Չեմ կարող: Ժամադիր եղած եմ: Սիրում եմ ճշտապահ լինել: Ցը տեսութիւն: (Վնում է: Միքայէլը բաց է անում պատկերը, եւ Ֆլորայի հետ ուշիուշով դիտում են: Ֆլորայի դէմքի վրայ նկատելի է հիացում. իսկ Միքայէլի երեսը արտայայտում է միաժամանակ թէ զոհուածիւն եւ թէ թախիծ:)

ՏԵՍԻՒՆ 5.

ՄԻՔԱՅԷԼ, ՅԼՈՐԱ.

ՅԼ. Աքանջելի պատկեր է: Չէ, Միքայէլ. «Հայ գեղջիկուհին աղբիւրի մօտ»: Շատ գեղեցիկ է: Եւ ի՞նչ զարմանալի նրբութիւն կայ այստեղ...

ՄԻՔ. (Հոգւոց) Այո՛, շատ յաջող է: Կենդանի կանգնած է աչքի առաջ իսկական հայուհին իր բնորոշ դիմագծերով, իր ինքնատիպ արտայայտութեամբ:

ՅԼ. Ի՞նչ հարուստ գոյներ և ի՞նչ ներդաշնակութիւն:

ՄԻՔ. Ճիշտ է, ճիշտ է:

ՅԼ. Ծով-ծով աչքերին նայիր, Միքայէլ: Կարծես սրանց մէջ կրակ է վառում:

ՄԻՔ. Ուղիղ է: Աչքերը արտայայտիչ են:

ՅԼ. Բայց ախսո՛, որ պատկերի դիրքը շատ փոքր է: Իմ կարծիքով, այս է սրա միակ պակասութիւնը:

ՄԻՔ. Միակ պակասութիւնը... Իսկ ֆոնը: Չես նկատում, թէ ի՞նչ անբնական գոյնով է չաղախուած: Բոլորը—մանիչակագոյն:

ՅԼ. Բայց, չը նայած դրան, սա մի իսկական վարպետ-նկարչի գործ է:

ՄԻՔ. Ես չեմ ուրանում, որ տաղանդի գրոշմը ակնյայտնի երևում է պատկերի վրայ, բայց...

ՅԼ. (Յափշտակուած) Հիմա կարելի է ասել, որ մեր գեղարուեստի հորիզոնում մի պայծառ աստղ է ծագում:

ՄԻՔ. (Կծու ծիծաղով) Ես քեզ խորհուրդ կը տամ մի քիչ չափաւորես քո յափշտակութիւնը:

ՅԼ. Ինչո՞ւ, ես ուղիղ չեմ ասում:

ՄԻՔ. Չուտ ճշմարտութիւն է քո ասածը:

ՅԼ. Հեղուցութիւնը թո՛ղ և, եթէ քաջութիւն ունիս, խոստովանուիր. միթէ սրա նկարողը՝ Մանասեանը բարձր չէ՞ մեր բոլոր նկարիչներին:

ՄԻՔ. Իբրև դիմանկարիչ, այո՛, գուցէ և...

ՅԼ. Ինչ անուշ կ'ուզես, տնւր, բայց ես հաստատ խօսք եմ ասում, մինչև օրս ոչ մի պատկեր ինձ վրայ այնքան խորը տպաւորութիւն չէ գործել, ինչպէս սա:

ՄԻՔ. (Չսպուած բարկութեամբ) Ի՞նչպէս կարող ես դու այդ ասել, Ֆլորա: Ի՞նչպէս կարելի է դրան համեմատել միւսներին հետ, որոնք տասը, տասնհինգ, քսան տարի է աքնում, աշխատում են գեղարուեստի ասպարիզում, որոնք իրենց տաղանդը վաղուց է ապացուցել են և իրենց ճիւղերի մէջ նմանը չունին... Մանասեանը, այո՛, մի շնորհալի նկարիչ է, գուցէ և փայլուն ազադայ է խոստանում, բայց նա այսօր զեռ ես մի սկզբնակ է: Իսկ դու նրան արդէն երկինք ես բարձրացնում! (Անց ու դարձ է անում անհանգիստ եւ յուզուած:)

ՅԼ. Օհօ, ես տեսնում եմ, որ դու կամաց-կամաց սկսում ես տաքանալ, բորբոքուել... Ասա, խնդրեմ, ինչո՞ւ ես բարկանում:

ՄԻՔ. Ես չեմ բարկանում: (Նստում է) Ես միայն զարմանում եմ, որ դու ասած խօսքերդ լաւ չես կշառադատում:

ՅԼ. Կարծում ես, ես չեմ հասկանում, թէ ի՞նչ է կատարում ներսդ:

ՄԻՔ. (Վեր կենալով) Ի՞նչ է կատարում:

ՅԼ. Շատ պարզ է: Դու... Մանասեանին...

ՄԻՔ. Մանասեանին—ինչ:

ՅԼ. Նախանձում ես:

ՄԻՔ. Նախանձո՞ւ... Այո՛, դու գուշակեցիր: Ես նրան նա-

խանձում եմ: Առաջին անգամ կեանքումս ես զգացի նախանձ գէպի իմ արուեստակիրը... Բայց այն, ինչ որ կրում եմ այժմ, այն չար նախանձը չէ, որ ձգտում է ոչնչացնել արտյեսանին, այլ այն բարի և կարող նախանձը, որ կրակ է վառում մեր ներքը, փոխորկում է մեր հոգին և, ինչպէս մի խթան, մղում է գէպի առաջ, գէպի վեր, գէպի կատարելութիւն...

Ֆլ. Արժէ միթէ այդքան յուզուել զբա համար:

ՄԻՔ. Մինչդեռ նա, հոգով սրտով իր սուրբ կոչմաննուիրուած, ձգտում էր միշտ գէպի վեր, գէպի զեղարուեստի բարձր սահմանները, ստեղծագործութեան գագաթնակէտը, եւ նոյն այդ ժամանակ փռում, բորբոսնում էի իմ շրջապատի ճահճի մէջ!...

Ֆլ. Է՛հ, ո՞վ է մեղաւոր. ոչ դու, ոչ մենք: Զախորդ հանգամանքներ, ձեռք ու ստղ կապուած...

ՄԻՔ. Անմեղ հրեշտակներ... Ի՞նչ էր ձեր մշտական ճիգն ու ջանքը, եթէ ոչ սառը ջուր անկ սղեորութեանս վրայ, անջատել ինձ իմ արուեստից, թոխներս կապկապել...

Ֆլ. Հիմա էլ մենք մեղաւոր գուրս եկանք:

ՄԻՔ. Այն, դուք, դուք... Դուք իմ ստեղծագործութեան վրայ նայում էիք, իբրև մի կթան կովի վրայ: Երբ տեսաք, որ իմ վրձինը չէ տալիս ձեզ վայելուչ ապրուստ և ապահովութիւն, դուք բոլորդ զինուեցիք իմ գէմ, սկսեցիք ծաղրել, արհամարհել իմ պարագմունքը: Այն րոպէներին, երբ ես յափշտակուած իմ վրձինով կեանք և բնութիւն էի ներշնչում կտաւին, ախանջիս տակ անդադար ձեր ձայնն էր հնչում. «Միքայէլ, ձգիր վրձինդ, դա մեզ հայ չէ տալիս, Միքայէլ, մտիր ծառայութեան. մեղ հայ, հայ է հարկաւոր!...» Օ՛հ, այդ ձայնը ես չեմ մոռանալ, մինչև հիմա էլ կարծեմ ախանջումս է... Եւ մարդկային ձայն չէր, այլ իմ թաղման, իմ յուզարկաւորութեան զանգակն էր այն!... (Զեռքը կրծքի վրայ):

Ֆլ. Մի յուզուիր, Միքայէլ: Ձէ որ բժիշկը արդիւլ է:

ՄԻՔ. Օ՛, անիծեալ, անիծեալ...

Ֆլ. Տեսնում ես, ես որ ասում եմ: Սիրոյ է, հա՛:

ՄԻՔ. Կեանքս, կեանքս է թրպրտում այստեղ, պատուել է ուզում իր պատեանը... Սպասիր, սպասիր, անիբաւ, դեռ ժամանակը չէ: Դեռ ամեն բան կորած չէ ինձ համար: Ո՛չ, ես չեմ կամենում հաւատալ, որ ամեն ինչ կորած է: Ես դեռ ընդունակ եմ աշխատելու, և կը սկսեմ մի նոր, փառաւոր աշխատանք: Հարկաւոր է միայն, որ ես կեանքիս ձեռք փոխեմ, կեանքիս ճանապարհը փոխեմ... Ինձ կազգարուել է պէտք, թարմանալ... Իմ գլուխ-գործոցները դեռ ինձ սպասում են, դեռ առա-

ջըս են... (Մտածում է) Ահա—հէնց այս րոպէիս մի հոյակապ սիւժետ լուսաւորեց իմ միտքը... գաղափարը դեռ ես աղօտ, դեռ սակաւ անորոշ, բայց, ըստ ամենայնի, մի հանձարեղ գործ պիտի լինի դա, արժանի նոյնիսկ Բէնկլինի վրձինին... Միայն հարկաւոր է մտածել, լաւ մտածել, և այն—միայնակութեան մէջ, այն, անպայման միայնակութեան մէջ! (Մտախոհ հեռանում է միւս սենեակը, դուռը ետեւիցը վրայ բերում եւ սկսում այնտեղ անց ու դարձ անել):

ՏԵՍԻԼ 6.

ՖԼՈՐԱ. (մենակ).

Տէր Աստուած, ինչպիսի նախանձ է վառուել նրա մէջ և ուտում է ներքը... Եւ կարող է մինչև անգամ խելագարուելը (Մտնում է Հռիփսիմէն՝ ուրախ եւ զրկաբաց: Փաթաթում են):

ՏԵՍԻԼ 7.

ՖԼՈՐԱ, ՀՌԻՓՍԻՄԷ.

ՀՌ. Ֆլորա:

Ֆլ. Հռիփսո ջան:

ՀՌ. Ի՞նչպէս ես, հոգիս: Լաւ չեւ երևում: Ապա մի նայեմ աչքերիդ: Օ՛, մի ինչ-որ թախիժ է նստած աչքերիդ մէջ...

Ֆլ. (չոզուց) Կեանքը գիտէ, սիրելիս: Իսկ դու ինչպէս ես:

ՀՌ. Ինչպէս տեսնում ես:

Ֆլ. Լաւ ես, լաւ ես, հոգիս. լցուել, սիրունացել ես: Հանուիր, խնդրեմ:

ՀՌ. Իսկիցն: Ես այսօր ամբողջ օրը ձեզ մօտ եմ: (Հանում է վերնագրեստը եւ զխարկը: Ֆլորան նրան օգնում է): Ա՛յնքան խօսեմ, որ գլուխներդ տանեմ: Ձեզ բոլորիդ այնպէս կարօտել եմ, մանաւանդ Հրանտին... Ա՛խ, Հրանտիկ, Հրանտիկ, հրեշտակ է: հրեշտակ... Ո՛ւր է նա, հա՛, տանը չէ:

Ֆլ. Մանկական պարտէզ է գնացել, չուսով կը գայ:

ՀՌ. Է՛հ, յետոյ: Ասա՛ սեանեմ է, ինչ էք անում, ինչպէս էք անց կացնում ձեր ժամանակը—արդիօք ուրախ, ախոբ...

Ֆլ. Շատ ախոր, Հռիփսո. միատեսակ, ձանձրալի...

ՀՌ. Միքայէլը ինչպէս է:

ՖՆ. Դժգոհ է եր վիճակից. ինքն էլ միշտ հիւանդ:

ՀՌ. Ոչխնչ, բժիշկը այստեղ է...

ՖՆ. Ա՛խ, իրաւ, դու արդէն աւարտել ես, բժիշկ ես: Ծնորհաւորում եմ:

ՀՌ. Ծատ ջնորհակալ եմ: Իսկ միւսները ինչպէս են՝ մայրիկը, աղջկերբը:

ՖՆ. Մայրիկը՝ խեղճը բոլորովին հալից ընկել է, աղջկերբն էլ իմ օրումս:

ՀՌ. Այսինքն պարագ-սարագ ման էք գալիս և սպանում ժամանակը:

ՖՆ. Հապա ինչ:

ՀՌ. Այդ լաւ չէք անում, Ֆլորա, թնյլ տուր ինձ նկատել: Ինչո՞ւ դուք էլ չէք աշխատում: Միթէ չէիք կարող, օրինակ, զբաղուել դասերով, կարուձև անել, կամ մի ուրիշ բան: Հապա մեզք չէ Միքայէլը: Հոգսերի բոլոր ծանրութիւնը գցել էք նրա վրայ, իսկ դուք քաշուել մի կողմ: Վերջապէս ես չեմ հասկանում, թէ ինչպէս կարելի է մնալ շարունակ անգործ, անգործ, անգործ: Աստուած վկայ, ես կը մեռնէի ձանձրոյթից, եթէ...

ՖՆ. Դու որ կաս, մի տղամարդ ես:

ՀՌ. Այդ միևնոյն է. բոլորը պէտք է աշխատեն՝ թէ կին թէ տղամարդ... (Ընդմիջում): Ֆլորա, ինչ ծանր է այստեղ օդը:

ՖՆ. Մենք սովորել ենք:

ՀՌ. Ի՞նչ անտանելի բնակարան է: Աւելի լաւը չը գտնար:

ՖՆ. Ինչո՞ւ չէ: Դանել կարելի է, բայց գները անմատչելի են, թանկ ու կրակ:

ՀՌ. Բայց այստեղ ապրել չի լինիլ: Բակը կեղտոտ, անկարգ, իսկ ներսը... Բոլոր սենեակներն էլ այսպէս են:

ՖՆ. Համարեա բոլորը:

ՀՌ. Այսպէս ցած, մոթ, խեղդո՞ւկ:

ՖՆ. Սա դեռ ամենից լաւն է:

ՀՌ. Խոնաւութիւն էլ կայ, ինչպէս երևում է:

ՖՆ. Այն անկիւնը չես տեսնում:

ՀՌ. (Մտնանալով դիտում է) Ա՛յ, այ, այ—մինչև անգամ պատառ բորբոսներ, փտել է... Ո՛ւհ, դո՞նէ պատուհաններն էլ է բաց պահելէք, օդ խաղայ... (Ինքը բաց է անում պատուհանը): Ա՛յ այսպէս: Օ՛հ, հապիւ մի քիչ մաքուր օդի հոսանք մտաւ այստեղ: (Նայում է պատուհանից): Իսկ այս ինչ պատ է, և ինչքան էլ բարձր, կարծես Բարելոնի աշտարակը լինի: Ուրեմն ձեր բնակարանի մէջ արև չէ թափացնում:

ՖՆ. Եւ ո՞չ մի ճառագայթ:

ՀՌ. Ա՛, ուրեմն փառք տուէք Աստուծոն, որ դուք կարո-

ղացել էք դեռ կենդանի մնալ և չէք բորբոսներ այն պատի նըման... Ի՞նչպէս կարելի է, ասա խնդրեմ, այբբան անփոյթ լինել դէպի առողջապահական պայմանները... Միթէ Հրանտիկն էլ այս նեխուած մթնոլորտի մէջ է խաղում, վազվզում, բնում... Խեղճ երեխայ, ինչպէս խղճում եմ նրան:

ՖՆ. Միբըլիս, ո՞վ չի ուղենայ լաւ՝ բնակարանում ապրել, լաւ անունդ ունենալ, լաւ հագնուել... Բայց—միթէ դու չը գիտես մեր դրութիւնը:

ՀՌ. Ձեր դրութիւնը... Ես չը գիտեմ... վատ է:

ՖՆ. Անտանելի է: Միքայէլը՝ խեղճը մենակ, մի աշխատաւոր, իսկ ընտանիքը ահագին: Երեւի, քեզ դեռ յայտնի չէ, որ նրա հանդուցեալ քրոջ որբերն էլ աւելացան մեր տանը, Միքայէլի վզին մնացին, և ահա մի սարի է, որ մեզ մօտ են: Ի՞նչպէս հասցնի խեղճ Միքայէլը, քանի՛ կտոր լինի նա: Պարտքերն էլ սի կողմից են խեղդում...

ՀՌ. Միթէ ձեր դրութիւնը այդ աստիճան աննախանձելի է, հոգիս:

ՖՆ. Ա՛խ, Հոփիսօ, եթէ իմանաս, թէ ինչեր է կատարուել մեր տանը վերջին տարիները...

ՀՌ. Միքայէլը տանն է:

ՖՆ. Այս բոպէիս կը կանչեմ: (Մտնում է դրան, որ բաց անի, բայց դուր փակ է: Չայն է տալիս) Միքայէլ: (Գրան ետեւից լրուում է Միքայէլի ձայնը. «Ինձ մի խանդարիր»):

ՀՌ. Ի՞նչ ասաց:

ՖՆ. Ասում է. «Մի խանդարիր»: Բայց նա չը գիտէ, որ դու այստեղ ես, թէ ոչ իսկոյն կը գայ: (Բաղիտում է դուրը): Միքայէլ, բաց դուռը, Հոփիսօն եկել է մեզ մօտ: Այն, Հոփիսօն, Հոփիսօն: (Միքայէլը դուռը բաց է անում եւ երևում է շեմքի վրայ դարմացած եւ ուրախ):

ՏԵՍԻՒԼ 8.

ՄԻՔԱՅԷԼ, ՖԼՈՐԱ, ՀՌԻՓԻՍԻՄԷ.

ՄԻՔ. Ա՛, օրիորդ Հոփիսիմէ: Բարև:

ՀՌ. Չէիք սպասում:

ՄԻՔ. Ամենեփն:

ՖՆ. Ես էլ չէի սպասում բոլորովին:

ՄԻՔ. Ի՞նչպէս էք:

ՀՌ. Ծնորհակալ եմ, լաւ:—Իսկ դուք, պարոն Միքայէլ, կարծես ձերացել էք:

ՄԻՔ. (Յոյց տալով մազերը) Նայեցէք, արդէն սպիտակ թե-
լեր են երևում...

ՀՈՒ. Այդ ոչինչ: Բանն այն է, որ հոգով չը ծերանաք:

ՄԻՔ. Այո, հոգու ծերութիւնը սարսափելի է:

ՀՈՒ. Բայց ձեր դէմքի վրայ եւ յոգնութիւն եւ նկատում,
մի տեսակ մեղամաղձոտ ժպիտ, որ խօսքով դժուար է նկարա-
գրել, միայն կարելի է զգալ:

ՄԻՔ. Այն, ինչ որ դուք նկատում էք իմ դէմքի վրայ, իմ
անցեալ, չարքաշ կեանքի դրոշմն է, օրիորդ... Այո, մենք ծերա-
ցանք, մենք հաշտից դուրս եկանք: Հիմա ասպարէզը մնում է
ձեզ, երիտասարդ ոյժերից:

ՖԼ. Հոբիսոն արդէն աւարտել է, գիտես, Միքայէլ:

ՄԻՔ. Այո:

ՀՈՒ. Այո, արդէն:

ՄԻՔ. Ծնորհաւորում եմ: (Կատակով) Ինձ կը բժշկէք:

ՀՈՒ. (Կիսակատակ) Ուրախութեամբ, միայն մի պայմանով,
որ դուք առանց այլևայլութեան և անյապաղ դուրս գաք այս
բնակարանից, որովհետեւ սա հիւանդութիւնների բունն է:

ՄԻՔ. Ծատ ձյմարիտ է, և մենք այստեղ երկար մնալու
չենք:

ՖԼ. Իհարկէ, ո՛չ:

ՀՈՒ. Եւ վերջապէս միթէ սա նկարչի բնակարանն է: Նոյն
իսկ մի փոքրիկ հորիզոն, երկնքի մի կտոր էլ չը կայ, որ նայի
մարդ, և սիրտը բացուի: Միթէ այս տունը ձեզ տրամադրում
է նկարելու:

ՄԻՔ. Ամենեփն:

ՀՈՒ. Հապա ինչպէս էք կարողանում նկարել:

ՄԻՔ. Ես էլ չեմ նկարում. թողել եմ ամեն ինչ և ծառա-
յում եմ:

ՀՈՒ. Հաւատամ արդեօք:

ՄԻՔ. Թնդ վկայի Ֆլորան:

ՖԼ. Ուղիղ է ասում, Հոբիսո, թողել է:

ՀՈՒ. Ականջովս լսածին դժուարանում եմ հաւատալ:

ՄԻՔ. Այդ ինձ էլ երազ է թւում:

ՀՈՒ. Տէր Աստուած, նկարիչ Թաչձեանը, գեղարուեստի
երկրպագուն, նա, որ մի ժամանակ վրձինը չէր թողնում ձեռ-
քից, որի ստեղծագործութեան մէջ էր ամփոփուած իր ամբողջ
աշխարհը, ձգել է իր վրձինը... Եւ դու, Ֆլորա, կարողացել ես
անտարբեր աչքով նայել մի փայլուն տաղանդի կործանման...

ՖԼ. Ախ, դու չը գիտես մեր հանգամանքները և...

ՄԻՔ. (Հուրջ) Դու լսիր նրան, լաւ լսիր:

ՀՈՒ. Ոչ մի հանգամանք եւ չեմ կամենում իմանալ ինչ որ
էլ ասես, հոգիս, եւ քեզ դատապարտում եմ: Պարոն Միքայէլը
կարող էր հարկադրուած զգալ իրեն այդ քայլն անելու. բայց
դու չը պիտի թոյլ տայիր: Դու պէտք է փաթաթուէիր, կախ
ընկնէիր նրա վզովը, արտասուքն աչքերիդ ազաչէիր, որ նա
այդ քայլը չ'անէր:

ՖԼ. Հոբիսո, սիրելիս, հասկացիր վերջապէս, որ գեղա-
րուեստը, մանաւանդ նկարչութիւնը մեզ մօտ ապրուստ չէ
տալիս:

ՀՈՒ. Պարոն Միքայէլ, միթէ, ձյմարիտ, դուք ընդմիշտ
թողել էք ձեր վրձինը:

ՄԻՔ. Ո՛չ, ես լուրջ մտածում եմ, թէ ինչպէս կարող եմ
նորից վերածնուել:

ՀՈՒ. Օ՛, այդ անհրաժեշտ է... Այո, ձեզ վերածնուել է
պէտք: Ես կարծում եմ, իւրաքանչիւր անհատ, որ ի բնէ օժ-
տուած է ձիբքերով, պատկանում է ոչ միայն իր մերձաւորնե-
րին և իրեն, այլ առաւել եւ իր միջավայրին, և դուք, որ ու-
նիք տաղանդ, պիտի տաք մեզ այն, ինչ որ ձեզանից սպասում
ենք—գեղարուեստական գլուխ-գործոցներ: Հակառակ դէպքում
դուք պարտական էք մնում ամենրի առաջ!

ՄԻՔ. (Ողբերուած) Լսում ես, Ֆլորա...

ՀՈՒ. Այո, ուշքի եկէք, սթափուեցէք, քանի դեռ ուշ չէ...

ՄԻՔ. Այս ձայնը ինձ կոչում է դէպի նոր կեանք...

ՖԼ. Կուշար քաղցածին... Հօ գիտես այս առածը: Հոբի-
սոն շատ բան չը դիտէ:

ՄԻՔ. Ես հօ գիտեմ, և այնուամենայնիւ կ'ասեմ. կեցցէ
Հոբիսիմէն—Վաղուց է, շատ վաղուց, որ ես կարօտ էի այս-
պիսի ջերմ քաջալերութեան: Ծնորհակալ եմ, օրիորդ, շատ չը-
նորհակալ եմ: (Սեղմում է նրա ձեռքը): Ֆլորա, ահա մի կին-
մարդ, նոյնպիսի քնքրոյշ արարած, ինչպէս և դու, բայց և նոյն
ժամանակ սրբան առնական և բարձր թռեչք երկրի այս կարծր
զանգուածից դէպի վեր... Ախ, ինչ երջանիկ կը լինէի ես, եթէ
դու և քոյրերս, փոխանակ ինձ եւ մասնակից անելու ձեր մա-
նրը կոխներին ու խոտովութեանց, ահա այսպէս, օրիորդ Հոբի-
սիմէի նման, իմ կոչումն յիշեցնէիք ինձ, կշտամբէիք ինձ թըմ-
բութեանս համար և նոր կեանքի, վերածնութեան յորդոր կար-
գայէք ինձ... Այն ժամանակ ես թերեւ չէի հասնի այս խղճալի
դրութեան, որ մի խայտառակ անկում է ինձ նման մի զազրե-
լի, փոճ կենդանու համար...

ՀՈՒ. (Ֆլորային) Ի՞նչպէս յուզուած է:

ՖԼ. Միքայէլ, ինչպիսի քեզ...

ՄԻՔ. Օ՛հ, անիծեանդ, անիծեանդ թմրութիւն... Ես այս ինչ արի... Սարսափելի է... Ես սպանեցի իմ հոգու մաքուր, ազնիւ այն մասը, որ իմ անունը պիտ անմահացնէր... Աստուած ինձ պարգևել էր մի շնորհ, և ես այն կենդանի թաղեցի: Ես իմ պիղծ շնչովս հանգցրի և այն սուրբ կայծը, որ ի բնէ միշտ վառ էր այստեղ... Եւ այս բոլորը—մի կտոր հացի համար!.. Օ՛, չարագործ, խելագար, անձոռնի ստրուկ!..

ՖԼ. Միքայէլ, սիրելիս, բաւական է, որքան քեզ դատափետեցիր: Դու մեղաւոր չես: Յանցաւորը մենք ենք քո առաջ, մենք և ուրիշ ոչ ոք!.. Ներքի մեզ, ներքի, ազաչում եմ...

ՄԻՔ. Ոչ ոք մեղաւոր չէ, ևս քեզ ասում եմ, ոչ ոք, բացի ինձանից. ո՛չ ընտանիք և ո՛չ միջավայր, այլ ես և միմիայն ես! Փոխանակ կուրծքս ժայռի պէս դէմ տալու բախտի հարուածներին, ես թուլացայ և ընկճուեցի, ինչպէս չորացած եղևզն!

ՀՌ. Ինչպէս երևում է, մեծ վիշտ էր կրել այս վերջին տարիները...

ՄԻՔ. Մի ամբողջ դրամա: Դուք չը գիտէք, օրիորդ, թէ ինչպէս է լցուել սիրտ, որքան դառնութիւն է հաւաքուել այստեղ: Շնորհակալ եմ ձեզանից: Դուք եկաք օգնութեան ուղիղ այն ժամին, երբ ես որոնում էի իմ փրկութեան ճանապարհը և նոյնիսկ գտել էի այն, բայց դեռ վարանում էի, գնայ այն ճանապարհով թէ ոչ: Բայց ձեր անակնկալ երևալը, ձեր կշտամբանքը, ձեր մտքի ազնիւ թափը, խարաղանի հարուածի պէս, դիպաւ ինձ, սթափեցրեց ինձ, վանեց թմրութիւնս, և ահա—վճռուած է այն հարցը, որ քանի տարի է տանջում էր ինձ, ինչպէս կոչմար:

ՀՌ. Այսօրն:

ՄԻՔ. Թողնել ծառայութիւն, կեանքի հոգսերը, մտածմունքը և բոլոր էութեամբ նուիրուել կրկին պաշտելի ստեղծագործութեան:

ՀՌ. Ի՛նչ լաւ բան կ'անէք:

ՖԼ. Միքայէլ, դու ուղում ես պաշտօնդ թողնել:

ՄԻՔ. Այո՛, անպատճառ: Ես կամենում եմ դանել իմ կատարելութեան ճանապարհը, որ ես կորցրել եմ, և այն ճանապարհով դիմել դէպ առաջ, միշտ առաջ, ինչպէս անում էի դործունէութեանս փառաւոր շրջանում: Կար մի ժամանակ, երբ ես՝ ընկած սար ու ձոր, ինչպէս Դամայանթի, գեղեցկութիւն էի որոնում իմ շուրջը—խորունկ կիրճերում, լեռների բարձունքին, անտառների թաւուտի մէջ, ծովեզրեայ ժայռերի վրայ... Մինչդեռ այժմ—ինչ եմ ես, առացէք, մի կենդանի դիակ, ոչնչութիւն, մի չնչին գեոուն, որ գալարում է ճահճային սղփի մէջ!..

ՖԼ. (ծածուկ՝ շոփսիմէին) Հոփիսո, ի սէր Աստուծոյ, նրան հանդսպարու, սաստիկ յուզուած է, սրտի արատ ունի...

ՀՌ. Սրտի արատ... Ինչո՞ւ ինձ չուտ չ'առացիր:

ՄԻՔ. Ա՛խ, ինչ ուշ եմ ես խելքի գալիս...

ՀՌ. Ո՛չ, դեռ ուշ չէ: Մի յուզուէք, խնդրեմ, բաւական է, հանգստացէք: Ձեր վճիռը վճիռ է: Դուք կը թողնէք ծառայութիւնը և...

ՄԻՔ. Այո՛, գրողը տանի, ես այլևս կորրեակոնդենտ չեմ, ես նկարիչ եմ և կը մեռնեմ՝ վրձինը ձեռքս!

ՀՌ. Այո՛, բայց նախևառաջ ձեր առողջութիւնը: Կը կազդուրուէք—յետոյ դարձեալ կեցցէ՛ գեղարուեստը:

ՄԻՔ. Իսկ նա (ցոյց տալով Ֆլորային) չի կանգնի արդեօք իմ ճանապարհի վրայ, չի ասի արդեօք. «Ինչո՞ւ ես կամենում մեզ փողոց նետել»:

ՖԼ. Երբէք ես այդ չեմ ասի, երգում եմ Հրանտի արևովը: Թող քո կամքը լինի. արա՛ ինչ կ'ուզես: Գնա՛ քո կոչման ետևից: Մենք քեզ մենակ չենք թողնի այլևս. մենք քեզ կ'աջակցենք, բոլորս կ'օգնենք՝ թէ ես, թէ քոյրերդ, թէ եղբայրդ: Օրնիրուն կ'աշխատենք, մեղուների փեթակ կը դարձնենք մեր տունը, կարուձև կ'անենք, դասեր կը տանք... մի խօսքով, հոգսերի բոլոր ծանրութիւնը միայն քեզ վրայ չի ընկնի, կը թեթեացընենք քո բեռը...

ՄԻՔ. (Ուրախ եւ սաստիկ զգացուած) Օ՛, եթէ այդ խօսքերը ես լսած լինէի քեզնից մի քանի տարի առաջ, ես—փրկուած էի...

ՀՌ. Դուք փրկուած էք, փրկուած էք և՛ այժմ, մի՛ յուսատուէք:

ՖԼ. Հաւատո՛ւ, Միքայէլ, որ մենք այսուհետև քեզ պիտի փայտայենք, գուրգուրանք. ամեն միջոց, ամեն յարմարութիւն կը ստեղծենք քեզ համար, որպէսզի դու հնարաւորութիւն ունենաս քո բոլոր էութեամբ նուիրուել քո սիրած գործին...

ՄԻՔ. (Ոգևորուած է. աչքերը փայլում են): Ուրեմն մենք այսուհետև սկսում ենք մի նոր կեանք!.. (Յանկարծ նրա դէմքի վրայ նշմարում է տանջանք)... Եթէ միայն... ուշ չէ արդէն... (Կուրծքը բռնած է. հայացքը արտայայտում է սարսափ եւ յուսահատութիւն: Այդ ժամանակ բնի ետեւ լսում է ծիծաղ եւ աղմուկ) —Այս ինչ աղմուկ է դուրսը... (Ֆլորան շտապում է դրան մօտ):

ՖԼ. Աղջկերբը ուրախութիւնից գծուել են: Վահանն է եկել, Վահանը...

ՄԻՔ. Վահանը...

ՀՌ. Ձեզ վնաս էք զգում...

024

ՄԻՔ. (Յոյց է տալիս, որ օղի պակասութիւն է գգում) **ՕՊ...**
ՕճՊ! (Ընկնում է սրտի պայծիւնից):
ՖԼ. (Յուսահատ) **Հալիփսօ, փրկիր, նա գնաց:** (Լալիս է):
ՀՌ. (Նայելով զարկերակը) **Վերջացաւ!** (Աղմուկի վրայ շտապ մտնում է վահանը, յետոյ քոյրերը):

ՏԵՍԻԼ 9.

ՖԼՈՐԱ, ՀՌԻՓՍԻՄԷ, ՎԱՀԱՆ և ՔՈՅՐԵՐԸ.

ՎԱՀ. Ի՞նչ է պատահել:
ՀՌ. Բորբոսնած մթնոլորտի մէջ լոյսը հանգչում է: Սա էլ
 մի լոյս էր, որ հանգաւ: (Ամենքը լուռ արտասուում են):

ՎԱՐՍԳՈՅՐ

32.

« Ազգային գրադարան

NL0350384

41954

891.99

11-27